

Regionaal- ja põllumajandusministri (kuupäev digiallkirjas) käskkiri nr 35
„Programmide "Toiduohutus 2025-2028", „Biomajandus 2025-2028",
„Ühistransport 2025–2028“, „Regionaalareng 2025-2028“ ja
„Maa ja ruumiloome 2025-2028“ kinnitamine“

Lisa 3

TOIDUOHUTUSE PROGRAMM 2025–2028

Sisukord

Programmi üldinfo.....	3
1. Sissejuhatus.....	4
2. Programmi eesmärk, mõõdikud ja rahastamiskava.....	5
3. Hetkeolukorra analüüs.....	7
4. Olulised tegevused.....	12
5. Programmi tegevused.....	15
5.1 Programmi tegevus – Taimekaitse ja väetiste poliitika kujundamine ja rakendamine	15
5.2 Programmi tegevus – Tõuaretuse poliitika kujundamine ja rakendamine	18
5.3 Programmi tegevus – Sordiaretuse ja paljundusmaterjali poliitika kujundamine	20
5.4 Programmi tegevus – Looma- ja taimetervise poliitika kujundamine ja rakendamine	22
5.5 Programmi tegevus – Toiduohutuse poliitika kujundamine ja rakendamine	32
5.6 Programmi tegevus – Mahepõllumajanduse poliitika kujundamine ja rakendamine	38
6. Programmi juhtimiskorraldus.....	41
LISA 1. Programmi teenuste kirjeldus.....	42
LISA 2. Teenuste rahastamiskava.....	44

Programmi üldinfo

Programmi koostaja ja vastutaja	<i>Toiduohutuse osakond, taimetervise osakond, toiduohutuse asekanthser</i>
Programmi eelnõu valmimise aeg	<i>1.06.2024</i>
Vormi sisu kasutamise selgitus	<i>Vormis toodud info on sisendiks riigi eelarvestrateegia (RES) ja riigieelarve seaduse (RE) protsessi koostamisele. Programmi eelnõu kohandatakse RES-ist ja RE-st lähtuvalt. Programmi kinnitab minister käskkirjaga.</i>

Tulemusvaldkond	Põllumajandus ja kalandus
Tulemusvaldkonna eesmärk	Eesti toit on eelistatud, keskkond ja elurikkus on hoitud, toidusektori ettevõtted on edukad ning maa- ja rannakogukonnad on elujõulised.
Valdkonna arengukava	Põllumajanduse ja kalanduse valdkonna arengukava aastani 2030
Valdkonna visioon	Eesti toit on hinnatud ja maal on hea elada
Programmi nimi	Toiduohutuse programm
Programmi eesmärk	Eestis on kestlik toidutootmine, ohutu toit ja hoitud keskkond.
Programmi periood	4 aastat (2025–2028)
Peavastutaja (ministeerium)	Regionaal- ja Põllumajandusministeerium
Kaasvastutajad (oma valitsemisala asutused)	Põllumajandus- ja Toiduamet (PTA), Riigi Laboriuuringute ja Riskihindamise Keskus (LABRIS), Põllumajanduse Registrate ja Informatsiooni Amet (PRIA), Maaelu Teadmuskeskus (METK)

1. Sissejuhatus

Toiduohutuse programmi eesmärk on planeerida ja ellu viia tegevusi, mis aitavad tagada kestliku toidutootmise, ohutu toidu ja hoitud keskkonna. Programmi tegevused on suunatud toitainerikka, tervist toetava, kõrge loomaheaolu standardi ning madala keskkonnamõjuga toodetud toidu tootmisele nii praegustele kui tulevastele Eesti elanikele. Programmi eesmärgid toetavad lisaks põllumajanduse ja kalanduse valdkondliku arengukava eesmärkidele ka rahvastiku tervise arengukava 2020-2030 ja keskkonnavaldkonna arengukava 2030 eesmärke.

Programm „Toiduohutus“ panustab arengustrateegias „Eesti 2035“ tervist toetava elukeskkonna kujundamisse (sh inimeste keskkonnavalase ja tarbijateadlikkuse parandamine, toiduohutuse riskide maandamine ning tervist ja keskkonda hoidva õigusruumi kujundamine) ning toidujäätmete vähendamisse ja ülejääva ohutu toidu annetamisse läbi tegevuse – jäätmemajanduse tõhus ja innovaatiline ümberkorraldamine. Strateegia „Eesti 2035“ tegevuskavas on üheks arenguvajaduseks ka kestliku toidusüsteemi edendamine, mis on kaetud tegevusega – rohepööret toetava raamistiku kujundamine. Regionaal- ja põllumajandusminister annab igal aastal Riigikogus ülevaate Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumi (ReM) panusest arengustrateegia „Eesti 2035“ sihtide saavutamisse.

Muudatused

Toiduohutuse programm on alates 2025. aastast eraldiseisev programm, mille eesmärkide saavutamise eest vastutab toiduohutuse asekanstler.

2. Programmi eesmärk, mõõdikud ja rahastamiskava

Programmi eesmärk:

Eestis on kestlik toidutootmine, ohutu toit ja hoitud keskkond.

Programmi mõõdikud:

Mõõdik	Tegelik (2023)	Sihttase (2025)	Sihttase (2026)	Sihttase (2027)	Sihttase (2028)
Tarbija kindlustunde indeks, %	67 (2021)	69	-	69	-
Antibiootikumide kasutamise tase, mg/PCU	45,8 (2022)	-	-	37	37 (2030)
Piirnormi ületavate taimekaitsevahendite jääkide proovide osakaal Eesti päritolu toidus, %	0 (2022)	1	1	1	1

Tarbija kindlustunde indeksi väärtus oli 2023. aastal 69%. Selle alusel võib öelda, et 66% kuni 72% Eesti elanikest olid toidu ohutuses pigem kindlad. See osakaal ei ole suures plaanis võrreldes 2019. aastaga (68,3%) ja 2021. aastaga (67,4%) muutunud. Tarbija kindlust mõjutasid endiselt olulisel määral isiklikud kokkupuuted juhtumitega, kus toidu ohutuse suhtes esines kahtlus. Tarbija kindlus oli kõrgem eestikeelsete, vähemalt 500-eurose kuusissetuleku, meessoost ja alla 25-aastaste Eesti elanike seas.

Antibiootikumide kasutamise tase (müügikogus arvestades populatsiooni korrigeerimise ühikut - mg/PCU) iseloomustab loomade üldist tervise ja heaolu seisukorda, sest näitab haiguste ennetamise efektiivsust ja ravimite kasutamise vajaduse vähenemist. Antibiootikumide kasutamine põllumajandus- ja lemmikloomadel on võrreldes 2010. aastaga langenud 30%, kuid edasine vähenemine on peatumas. 2021. ja 2022. aastal jäi antibiootikumide kasutus samale tasemele, vastavalt 46,6 ja 45,8 mg/PCU. 2023. aasta tase selgub 2025. aastal. Aasta-aastalt antibiootikumide kasutamise vähendamine toetab EL „Talust taldrikule“ strateegia eesmärki vähendada EL üleselt antibiootikumide kasutust 2030. aastaks 50%.

Piirnormi ületavate taimekaitsevahendite jääkide proovide osakaalu mõõdik Eesti päritolu toidus iseloomustab lubatud taimekaitsevahendite korrektset kasutust ja tarbimiseks ohutu toidu tootmist. Taimekaitsevahendite jääkide seire eesmärk on vältida taimekaitsevahendite jääkide lubatust kõrgema taseme esinemist toidus. ELis on kehtestatud taimekaitsevahendite jääkide piirnormid toidus ja söödas Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusega (EÜ) nr 396/2005. Toit vastab nõuetele, kui selles tuvastatud jääkide sisaldused jäävad alla toimeaine suurima lubatud koguse (MRLi). Eesti päritolu toodetel kontrollitakse täiendavalt, kas analüüsi käigus tuvastatud toimeainet on lubatud Eestis antud kultuuri kasvatamisel kasutada. Kui kasvõi üks taimekaitsevahendi jääk ületab MRLi väärtuse, loetakse toit nõuetele mittevastavaks ning seda ei lubata turustada.

Programmi eelarve:

	Eelarve prognoos			
	2025	2026	2027	2028
Toiduohutuse programm	85 783 126	84 955 804	84 105 714	84 116 299
<i>Programmi tegevus</i>				

Taimekaitse ja väetiste poliitika kujundamine ja rakendamine	2 928 849	2 152 051	2 141 014	2 142 076
Tõuaretuse poliitika kujundamine ja rakendamine	3 346 101	3 328 179	3 317 726	3 318 235
Sordiaretuse ja paljundusmaterjali poliitika kujundamine	11 551 684	10 634 363	10 474 309	10 477 944
Looma- ja taimetervise poliitika kujundamine ja rakendamine	26 761 341	26 689 010	24 849 970	24 852 273
Toiduohutuse poliitika kujundamine ja rakendamine	13 253 856	12 992 814	12 978 778	12 981 435
Mahepõllumajanduse poliitika kujundamine ja korraldamine	27 941 295	29 159 387	30 343 917	30 344 336

3. Hetkeolukorra analüüs

Programmis kajastuvad tegevused, mis aitavad saavutada tulemusvaldkonna „Põllumajandus ja kalandus“ eesmärged taimekaitse ja väetiste, põllumajandusloomade aretuse, sordiaretuse ja taimse paljundusmaterjali, taimetervise, loomade tervise ja heaolu, toiduohutuse ja mahepõllumajanduse valdkondades.

Taimekaitse valdkond on muutlikus seisus, mis tuleneb nii ELi ülestest õigusaktidest, kliimamuutustest, globaalsetest trendidest kui ka turu suurusest. Euroopa roheline kokkulepe, strateegia „Talust taldrikule“ ja „Elurikkuse strateegia aastani 2030“ on tõstatanud ühiskonnas uusi ootusi ja ambitsioone seoses taimekaitsevahendite kasutamise ja nendega seotud riskide vähendamise. Poliitilisel tasandil on kõlanud Euroopa Liidu ülesed konkreetsete vähendamiseeesmärgid ja 2022. aasta juunis tegi komisjon ettepaneku kirjutada taimekaitsevahendite vähendamist käsitlev rohelise kokkuleppe eesmärk õigusaktidesse, kuid võttis ettepaneku 2024. aasta märtsis tagasi, pidades silmas selle eeldatavat tagasilükkamist seadusandlikus protsessis. Üldine eesmärk on liikuda madalama riskiga taimekaitselahenduste kasutamise suunas, kuid hetkel puuduvad Euroopa Liidus sobiva efektiivsusega alternatiivid keemilistele taimekaitsevahenditele. Oluline on töötada selle nimel, et uute ELi algatuste ambitsioonikulus oleks tasakaalus liikmesriikidele nende eripärade arvestamiseks jäetud paindlikkusega. Ilmastiku muudatused on kaasa toonud suundumuse erinevate kultuuride kasvatamiseks (nt suviviljadelt taliviljadele), millel on erinevad kahjustajad ja seega ka taimekaitsevajadused. Mitmed varem laialdaselt kasutatud taimekaitsevahendite toimeained on ELi üleselt turult eemaldatud. Kahjuks paljudel juhtudel tõhusad alternatiivsed tooted puuduvad või on nende riigisisene turule lubamine ajamahukas ning mõnikord piiratud turu suurusega ja kasvatatavate kultuuride pindalaga (väiksematele turgudele ei soovita tooteid registreerida). Seega lisaks globaalsete ja ELi siseste muudatustega kohanemisele ja uute lahenduste leidmisele tuleb tähelepanu pöörata ka riigisisestele tegevustele, et tagada toidu varustuskindlus ja põllumajandustootjate konkurentsivõime. Taimekaitsevahendite registrisse on kantud 470 toodet, mis on Eestis turule lubatud 31. detsembri 2024. a seisuga.

Taimekaitsevahendite turustamine toimeaine kogusesse ümberarvestatuna ulatus 714 tonnini 2023. aastal, mis on kümnendiku võrra vähem kui 2022. aastal ja ka vähem, kui eelneval neljal aastal. See on märkimisväärne, sest siiani on Eestis kasutuses oleva põllumajandusmaa hektari kohta turustatud oluliselt vähem taimekaitsevahendeid kui EL teistes liikmesriikides keskmiselt ning koguselise vähendamise suundumus edaspidi ei pruugi seetõttu enam võimalik olla. Eestis turustatavad kogused moodustavad hinnanguliselt kuni 0.2% kogu ELs turustatud taimekaitsevahenditest.

Väetiste käitlemine on heas seisus, väetiseregistrisse lisati 2024. aastal 70 väetist ja CE väetiste nimekirja lisati 153 toodet, kus oli 2024. aasta lõpu seisuga 264 toodet. Paljud Eesti maaletoojad ei registreeri tooteid enam väetiste registris, vaid lisavad CE väetiste nimekirja.

Väetiseregistris olevate toodete tootmise ja turustamise osas tehti 140 kontrolli, mille tulemusel koostati 2 ettekirjutust ja 4 kirjalikku tähelepanujuhtimist. Teostati 4 CE väetise kontrolli ja võeti 6 proovi, mis kõik vastasid nõuetele.

Tulenevalt ringmajandusele fookuseeritusest soovitakse luua täiendavad võimalused põlevkivi ja selle töötlemisel tekkinud kõrvalproduktide väetisena kasutuselevõtmiseks, kui uuringutega tõendatakse nende soodne mõju taimedele ning ohutus inimesele, loomale ja keskkonnale.

Põllumajandusloomade aretus Eestis on kõrgel tasemel. Piimaveiste kasvatades on Eestil kõrgeimad toodangunäitajad Euroopa Liidu riikide seas. Samas on piimaveiste karjaspüsivuse aeg suhteliselt lühike. Eesti punase veise tõugu loomade arv on jätkuvalt langustrendis. Tulenevalt rasketest söödavarumise tingimustest on lihaveiste arv vähenenud. Lambakasvatades on vähenenud just kohalikest tõugudest eesti valgepealise ja eesti tumedapealise lammaste arv, samas on tõusnud välismaiste tõugude arvukus. Ohustatud tõugude loetelusse kantud tõugudest on eesti hobuse arvud tõusnud aastate vältel, samas eesti raskeveohobuse populatsioon on väikesearvuline. Eesti maaveise arvud on olnud stabiilsed. Kihnu

maalamba populatsioon on viimastel aastatel suurenenud. Põlistõugude ning kohalike tõugude säilitamine panustab bioloogilise mitmekesisuse säilimisse.

Tänu kohalikele sordiaretusele saavad põllumehed kasutada järjest enam Eestis aretatud sorte. Sordiaretuse edendamine on vajalik ka muutuvate keskkonnatingimuste ning keemiliste taimekaitsevahendite kasutuspiirangutega toime tulemiseks. Tänu biotehnoloogia arengule on võimalusi, mis mh aitavad kiirendada sordiaretuse protsessi ning luua kliima- ja keskkonnamuutustele vastupidavaid sorte. Selle võimaluse kasutamiseks on vaja aktiivselt osaleda soodustava regulatiivse keskkonna loomisel ning suurendada põllumajandustootjate ja avalikkuse teadlikkust nende lahenduste olemusest ja mõjust.

Seemnekasvatuse on Eesti teraviljasektori tugevus. Seemnepõldude pindala¹ on viimastel aastatel järjest kasvanud olles 2020. aastal 12 972 ha, 2021. aastal 13 527 ha, 2022. aastal 14 547 ha ja 2023. aastal juba 15 552 ha. Isevarustatuse tase on samuti tõusujoones, sest kasutades külvisenormi 180 kg/ha, sai Eestis 2023. aastal külvata 2022. aastal Eestis toodetud sertifitseeritud teraviljaseemnega kuni 50% teravilja kasvupinnast.

Põllumajandusliku toidu tootmisahela alguspunktiks on taimne paljundusmaterjal. Hetkel on Euroopa Liidu tasandil töös taimse paljundusmaterjali valdkonda reguleerivate osaliselt 1960. aastast pärinevate Euroopa Liidu seemne ja paljundusmaterjali turustamisdirektiivide läbivaatus.

Taimetervise olukord Eestis on jätkuvalt hea. Ohtlike taimekahjustajate puhanguid esineb, kuid tõhusate tõrjemeetmete rakendamise tulemusel on kahjustajate edasine levik tõkestatud. Taimetervise hea seisundi hoidmine on väga oluline nii taimekasvatuse, metsade, looduslike ja täisistutatud alade, looduslike ökosüsteemide, ökosüsteemi teenuste ja elurikkuse seisukohalt. Taimetervist ohustavad taimedele ja taimsetele saadustele kahjulikud liigid, mille Euroopa Liidu territooriumile sissetoomise riski suurendab rahvusvaheline kaubavahetus ja kliimamuutused.

Taimetervise valdkond on reguleeritud peamiselt Euroopa Liidu õigusaktidega, lisaks järgitakse rahvusvahelise taimekaitsekonventsiooni (IPPC) raames kokkulepitud põhimõtteid ja rahvusvahelisi standardeid. Töö õigusaktide ja standardite ajakohasena hoidmiseks on järjepidev ja tingitud taimekahjustajate levikust, mille põhjusteks võib olla nii inimtegevus kui ka levikupiirkondade laienemine loodusliku leviku või kliimamuutuste tõttu. EL õigusaktidest tulenevate kohustuste täitmiseks on oluline kindlustada ressurss kohustuslike seirete läbiviimiseks ja muude lisanduvate ülesannete täitmiseks. Suurenenud on ettevõtjate omavastutus, mistõttu tuleb enam tähelepanu pöörata teadlikkuse tõstmisele.

Eesti on alates 2005. aasta 15. maist tunnistanud viljapuu-bakterpõletiku tekitaja *Erwinia amylovora* suhtes kaitstavaks piirkonnaks. Kaitstava piirkonna staatus antakse riigile või piirkonnale, kus see taimekahjustaja kohastunud ega levinud ei ole, kuid kus on soodsate tingimuste tõttu oht selle levimiseks. Kaitstava piirkonna staatuse säilitamiseks seiratakse igal aastal ulatuslikult muu hulgas peremeestaimi tootvaid puukoole, viljapuuaeda ja metsi. Viimati tuvastati kahjustaja puhang 2019. aastal, misjärel rakendati tõrjemeetmeid ning kahjustaja levik tõkestati edukalt, viimastel aastatel puhanguid pole tuvastatud. Samas esineb probleeme Eestisse saadetud viljapuu-bakterpõletiku peremeestaimedega, mis ei vasta kaitstava piirkonna nõuetele.

Ohtliku taimekahjustaja tõrjeabinõude rakendamisel on ettevõtjatel jätkuvalt võimalik taotleda tõrjeabinõude rakendamise toetust, kui on tegemist kas viljapuu-bakterpõletiku või kartuli ringmädaniku tõrjeabinõude rakendamisega.

Olukord loomatervise ja -heaolu tagamisel on stabiilne. Olulisimaks riskiks loomatervises on loodusliku reservuaariga sigade Aafrika katku ja lindude gripi jõudmine loomakasvatustevõttesse, kus taudi esinemisel tuleb kõik loomad hukata ning taudikolle likvideerida. Viimased juhtumid olid 2023. aastal. Olulisi muutusi teavituskohustuslike loomataudijuhtude esinemises ei ole. Samuti ei ole esinenud suuri

¹ Andmed seemnepõldude pindala ja isevarustatuse taseme kohta on leitavad PTA veebilehel aasta-aruanettest <https://pta.agri.ee/pta-aasta-aruaneded>

söödaohutuse probleeme. Oluline on kindlustada ressurss kohustuslike programmiliste tegevuste ning seirete läbiviimiseks loomataudide leviku varajaseks tuvastamiseks, bioturvalisuse hindamiseks ja muude ülesannete täitmiseks. Euroopa Komisjoni kaasrahastamine on vähenevas trendis ja nõuab iga-aastaselt täiendavat riigipoolset panust. Seiremahtude vähenemine langetab oluliselt loomataudide esinemise varajast tuvastamist ning suurendab nende tõrje kulusid.

2023. aastal kasutusele võetud antibiootikumide kasutamise e-andmekogu aitab tuvastada neid valdkondi, kus on võimalik võtta täiendavaid meetmeid antibiootikumide kasutamise vähendamiseks, et liikuda iga-aastase oodatava languse poole. Vastutustundliku antibiootikumide kasutamise kohta teadlikkuse tõstmine ning erinevate ennetavate tegevuste rakendamine loomakasvatustes antibiootikumide kasutamise vähendamiseks peab olema pidev kõrge prioriteediga tegevus. Mikroobide resistentsus (AMR) mikroobivastaste ravimite suhtes on muutunud üheks inim- ja veterinaarmeditsiini tõsisemaks ohuks. AMR suurendab nii inimeste kui ka loomade haigestumust ja suremust ning tõstab tervishoiuga kaasnevaid kulusid.

Söödaohutus on otseselt seotud loomade tervise ja heaolu tagamisega ning selle kõrge tase toetab kasumlikku põllumajandustootmist ning kaitseb inimest ja ühiskonda inimtervise ning keskkonnaga seotud riskide vähendamise kaudu. Söödaohutuse tagamiseks tuleb kindlustada vajalikud ressurssid nii tõhusamaks järelevalveks, optimaalsete kontrollproovide võtmiseks, tellitavateks analüüsideks, laborivõimekuse arendamiseks kui ka tõsta käitlejate ja loomapidajate teadlikkust söödaohutusest.

Ühiskonna suurenenud ootus loomade heaolu edendamiseks toob kaasa suurema töökoormuse PTA-le, kes tegeleb loomade tervise ja heaolu järelevalvega. PTA-le esitatud vihjete arvu jätkuv kasv suurendab vajadust täiendavate ressursside järele, et tõhustada järelevalvet, sh tõsta kontrollide arvu. Vaatamata sellele, et inimeste teadlikkus loomade heolust ja väärkohtlemise märkamise on tõusuteel, on endiselt oluline parandada loomapidamiskultuuri Eestis. Ettevõtjate omavastutuse võimendamiseks loomade heaolu parandavate pidamistingimuste tagamisel tuleb enam tähelepanu pöörata teadlikkuse tõstmisele. Põllumajandusloomade heaolu edendamiseks uute nõuete kehtestamine (loomade pikaajaline vedu, puurispidamise keelamine jt) toob loomakasvatusele kaasa vajaduse kohandada oma ärimudelid muutunud tingimustele. Olulisimad mõjutajad nõuetega kohanemiseks on vajaminev investeeringute maht ja aeg.

Eestis on riskipõhine toiduohutuse järelevalve süsteem, mida toetab laborite võrgustik ja erinevad IT-lahendused (Põllumajandus- ja Toiduameti järelevalve infosüsteemid, erinevad registrid). Nii järelevalvesüsteemi teenindavad riiklikud laborid (Riigi Laboriuuringute ja Riskihindamise Keskus ja Maaelu Teadmiskeskus) kui IT-lahendused vajavad olulist ajakohastamist ning edasiarendamist. Oluline on tagada riiklike laborite suutlikkus (aparatuur, meetodid, kompetents, ruumid) osutada riiklike teenuseid vajalikul tasemel ja stabiilne rahastus investeeringute tegemiseks, et vältida investeeringuvajaduste kuhjumist. Samuti peaks järelevalve tõhustamiseks kasutusele võtma IT-lahendustel põhinevad seire võimalused, nt e-kaubanduses toidulisandite ning toidualase teabe, sh tervise- ja toitumisalaste väidete valdkondades. Järelevalveasutuse prioriteediks on otsesed rahvatervise riskid – toidutarneahelas bioloogilise ohutuse tagamine. Jätkuvalt tuleb tagada valmisolek operatiivseks reageerimiseks toidutekkelistele haiguspuhangutele ning selle tarbeks kaasaegsete tööriistade kasutusele võtmiseks, sealhulgas laboratoorse võimekuse arendamine. Pikaajalise mõjuga riskidele (nt saasteained, lisaained, lõhna- ja maitseained, GMO, toiduga kokkupuutuvad materjalid) ei jätku piisavalt ressurssi. Tulenevalt uutest riskiteguritest tuleb järelevalveasutusel oma tegevust kohandada, arvestades toidusüsteemi kestlikumaks muutmise vajadust, tarbimistrende ja teadusuuringute tulemusi. 2024. aasta 6. mai seisuga oli riigi toidu ja sööda käitlejate registri andmetel Eestis 16 001 toidukäitlemisettevõtet.

Toidu ohutuse eest vastutab toidukäitleja, kes peab lahendama järjest keerukamaid probleeme, mis tulenevad erinevatest riskiteguritest ning vajadusest muuta tänane toidusüsteem pikas perspektiivis

kestlikumaks². Toidukäitlejate toiduohutusest teadlikkuse tõusu on panustanud tegevused toiduohutuse valdkonna teadmussuure programmi raames. Teadmiste edendamine jätkub teadmussuure tegevustega Ühise põllumajanduspoliitika AKIS (põllumajanduslike teadmiste ja innovatsiooni süsteemi) sekkumises. Positiivsena võib välja tuua, et osa toidukäitlejatest on lisaks kehtivate nõuete täitmisele juurutanud täiendavaid vabatahtlikke kvaliteedisüsteeme (nt ISO, BRC).

Lisaks toidukäitlejatele tuleb tähelepanu pöörata ka **tarbijate toiduohutuse alasele teadlikkusele ja oskusele teha teadlikult kestlikke ja tervist toetavaid valikuid**. Sealjuures on oluline ka üldsuse teavitamine toiduga seotud riskidest ehk ennetustöö. Tarbijale ei ole läbi viidud suunatud süstemaatilisi toiduohutuse teemalisi teavitusprogramme, mistõttu on teadlikkus ebaühtlane. Lisaks tarbijate teadlikkusele peab nende tervist toetavaid valikuid toetama ka neid ümbritsev toidukeskkond (nt toidu koostis, märgistus, kättesaadavus, väljapanek, reklaam). Selleks on vajalik toidukeskkonda erinevate meetmetega parendada, nii õigusaktidega nõuete kehtestamise, avaliku sektori hangetes kasutatavate kriteeriumite, kui ka sektoriga tehtavate vabatahtlike kokkulepete kaudu.

Toiduohutuse baromeeter, mis mõõdab üldist toiduohutuse olukorda Eestis aastapõhiselt ja võrrelduna eelmisesse aastasse, oli 2023. aastal 100,69. Eesmärgiks on, et näit oleks vähemalt 100. Toiduohutus tähendab bioloogilise, keemilise või füüsikalise ohu vältimist ja vähendamist toidus. 2023. aasta järelevalve tulemuste põhjal vajavad suuremat tähelepanu jätkuvalt ettevõtete valmisolek toodete tagasikutsumiseks, HACCP ja eeltingimuste programmi nõuete täitmine, PAH-ide sisaldused lihatoodetes, toidualasest teabest toitumis- ja tervisealaste väidete ning e-kaubanduse valdkonnad. Tõhustamist vajavad ka toiduga kokkupuutuvate materjalide ja lisaainete järelevalve. Jätkuvalt on vaja tõsta nii käitlejate teadlikkust nõuetest kui ka parandada nende praktilisi toidukäitlemise oskusi ning probleemsed valdkonnad tuleb hoida suuremas järelevalvefookuses.

Tarbija teadlikkuse baromeeter – tarbija teadlikkus toiduohutusest on võrreldes 2019. aastaga (2019. a 69,4% ja 2023. a 65,8%) vastupidiselt ootustele pisut langenud (-3,6%).

Toiduohutusega seonduv õigusruum on reguleeritud peamiselt ELi õigusaktidega, lisaks arvestatakse rahvusvahelist toidukaubandust reguleeriva ühtsete toidustandardite programmiga *Codex Alimentarius*. Toiduohutuse valdkonna õigusraamistik on välja kujundatud ja seda ajakohastatakse lähtuvalt uutest teadusandmetest ja riskiteguritest. Toiduohutuse taseme tõstmiseks Eestis ning uute riskidega (nt kliimamuutused, globaliseeruv kaubandus ja toidutootmise tehnoloogiate areng) toimetulekuks on vajalik kõigi osapoolte pidev panustamine, sh toiduohutuse poliitika kujundamine vastavalt muutuval keskkonnale ja väljakutsetele ning järelevalveasutuse haldussuutlikkuse tõstmine, toidukvaliteedi ja -ohutuse seirete mahu suurendamine ning tarbijate teadlikkuse tõstmine.

Mahepõllumajandussektor on viimastel aastatel kasvanud hoogsalt nii maailmas, Euroopas kui ka Eestis. Euroopa Liidu roheline kokkulepe „Talust taldrikule“ strateegia näeb ette, et 2030. aastaks moodustab mahepõllumajandusmaa 25% Euroopa Liidu põllumajandusmaa pindalast. Eestis oli mahepõllumajanduse registri andmetel 2023. aastal 227 741 ha mahepõllumajandusmaad, mis moodustab kogu Eesti põllumajandusmaast ligikaudu 23%. Võrreldes aasta varasemaga vähenes mahepõllumajandusmaa 2,6%. Mahetootmisega tegelevaid põllumajandusettevõtteid oli 2023. aastal 1968, võrreldes eelmise aastaga vähenes nende arv 3,8%. Mahepõllumajandusettevõttes on aastatega järjest suuremaks kasvanud – 2023. aastal oli keskmises mahepõllumajandusettevõttes ligikaudu 116 ha mahepõllumajandusmaad.

Mahetooraine väärindamisega tegelevate ettevõtete arv on jäänud stabiilseks. 2023. aastal tegeles mahepõllumajandusliku toidu töötlemise ja sööda tootmisega kokku 195 ettevõtet. Palju toodetakse puu- ja köögiviljatooteid ning jooke, sh mahlu, nektareid, mahlajooke jms. Toodetakse ka tera- ja kaunviljatooteid, pagari-, pasta- ja kondiitritooteid, liha- ja piimatooted, teesid ning õlisid. Järjest enam kasutatakse

² Kestliku toidusüsteemi all mõistame majanduslikku, sotsiaalset ja keskkondlikku jätkusuutlikkust, et tagada piisav, ohutu ja tervist toetav toit, samal ajal tootes süsinikuneutraalselt ja elurikkust säilitades ning tootmise konkurentsivõime.

mahetooteid ka toitlustusasutustes. 2023. aasta lõpuks oli Põllumajandus- ja Toiduametit mahetoitlustamisest teavitanud 174 toitlustusettevõtet.

2022. aasta septembrist alates on rakendatud toetusmeedet haridusasutustele, mille raames toetatakse lastele mahetoitu pakkuvaid üldhariduskooli ja lasteaedu. Toetusmeede on suurendanud haridusasutuste huvi pakkuda lastele mahetoitu. Kui mahetoitlustamisest teavitanud kooli ja lasteaedu oli 2021. aastal 45 (6% Eesti lasteaia- ja koolilastest), siis 2023. aasta lõpus pakuti mahetoitu juba 153 haridusasutuses (ligikaudu 20% Eesti lasteaia- ja koolilastest). Toetuse andmisega soovitakse 2030. aastaks jõuda tasemele, kus vähemalt 50%-le Eesti lasteaialastest ja üldhariduskoolide õpilastest pakutakse mahetoitu.

Mahetoidukaupade jaeturumaht oli 2022. aastal Eesti Konjunktuuriinstituudi arvutuste kohaselt 98 miljonit, mis on 6% enam kui 2021. aastal, mil see oli 92,6 miljonit. 2022. aastal moodustas mahetoidukaupade jaeturumaht kogu toidukaupade jaeturumahust 4,6% (2021. aastal 5,0%). Kodumaiste mahetoodete osa oli toidukaupade jaemüügist 1,4% (koos otsemüügiga). Eesti Konjunktuuriinstituudi andmetel ostis 2022. aastal regulaarselt ehk kord nädalas mahetoitu 9% elanikest. 2020. aastal oli see osakaal 13%.

4. Olulised tegevused

Prioriteet	Rahvatervise kaitse ja tarbijate kestlike toiduvalikute edendamine
Milles seisneb väljakutse?	<p>Eesti rahvastiku toitumine ei ole piisavalt kestlik, mistõttu on vaja edendada kestlikku toidukeskkonda ning tarbijate kestlikumaid toiduvalikuid.</p> <p>Õigusruumi aja- ja asjakohasena hoidmine arvestades esilekerkivaid toiduohutuse riske ja toidusüsteemi muutusi, et kindlustada inimeste tervise ja tarbijate huvide kaitse kõrge tase.</p>
Olulisemad tegevused 2025. aastal	<ul style="list-style-type: none">• Töötatakse välja toiduseaduse muutmise väljatöötamiskavatsus, et lahendada üles kerkinud praktilisi probleeme, suurendada õiguselgust ning tagada kehtivate nõuete aja- ja asjakohasus. Muuhulgas vajavad ülevaatamist järelevalve ja seire toiminguid toetav volitatud laborite süsteem ning ToiduS-i §-des 53¹- 53⁶ sätestatud väärteokoosseisud, mis ei taga määruse (EL) 2017/625 artikli 139 kehtestatud nõuete täitmist. Alustatakse pakendi esikülje märgisüsteemi väljatöötamist.• Analüüsitakse riigihanke kriteeriumide kehtestamise võimalusi avalikus toitlustuses senisest suuremas mahus kohaliku, mahepõllumajandusliku ja taimse toidu osakaalu suurendamiseks.• Analüüsitakse toidu koostisosana kasutatava liha päritolu esitamise laiendamise võimalust riikliku erandina pakendatud toidu puhul.• Haridusasutustele suunatud toetusmeetme raames toetatakse lastele mahetoitu pakkuvaid üldhariduskoole ja lasteaedu. Mahetoitu pakkuvate haridusasutuste osakaalu suurendamiseks ning teadlikkuse tõstmiseks mahepõllumajandusest korraldatakse haridusasutuste toitlustajatele koolitusi, infopäevi ja tagatakse toetav nõuandeteenus.• Tõstetakse toidukäitlejate ja tarbijate teadlikkust. Alustavate toidukäitlejate teadlikkuse tõstmiseks töötatakse välja toiduohutuse alane e-õppeprogramm, mis selgitab toiduohutuse tagamise põhimõtteid ja valdkonna nõudeid, mis peavad olema täidetud enne toidukäitlemisega alustamist. Tarbija teadlikkust tõstetakse Euroopa Toiduohutusameti ja liikmesriikide koordineeritud riskihindamise kommunikatsiooni tegevuste abil ning AKIS süsteemi arendamise kaudu, millesse tarbijad on lisandunud uue sihtgrupina. Osaletakse EFSA toiduohutuse kampanias #Safe2Eat.

Prioriteet	Inimeste, taimede ja loomade tervise ning keskkonna kaitsmine „Üks Tervis“ põhimõttel
Milles seisneb väljakutse?	<p>Taimekahjustajate ja loomataudide levik mõjutab negatiivselt põllumajandustootmise ja metsamajanduse tasuvust, looduskeskkonda ja rahvusvahelist kaubandust. Loomataudide ennetamine vähendab haiguste esinemist, väiksemat ravimite kasutamist ning mikroobide ravimresistentsuse teket. Eestis turustatavad taimekaitsevahendid, väetised ja veterinaarravimid vastavad nõuetele ja neid kasutatakse viisil, mis on ohutu inimeste ja loomade</p>

tervisele ning keskkonnale. Oluline on tõsta nii ettevõtjate kui ka kogu ühiskonna teadlikkust nende rollist inimtegevusest tulenevate riskide ärahoidmisel.

Olulisemad tegevused 2025. aastal

- Loomataudide ja ohtlike taimekahjustajate leviku ennetamiseks tagatakse ressursid kohustuslike programmiliste tegevuste ning loomataudide ja ohtlike taimekahjustajate seire jätkamiseks.
- Rakendatakse „Mikroobide antibiootikumi resistentsuse vähendamise tegevuskava“ veterinaarmeditsiini valdkonnas.
- Rakendatakse „Taimekaitsevahendite säästva kasutamise tegevuskava 2024-2029“. Fookuses on alavandkondade kitsaskohtade leevendamiseks suunatud tegevustel
- Hinnatakse ja maandatakse taimekaitsevahendite kasutamisest tulenevaid riske. Töötatakse välja vastav piirkondlikke olusid arvestav indeks.
- Taimetervise olukorra paremaks hindamiseks töötatakse välja taimetervise baromeeter, mis annaks valdkonnas toimuvatest muudatustest sisulisema ülevaate ja hõlmaks valdkonna erinevaid mõõdikuid.
- Ühiskonna teadlikkuse tõstmiseks tehakse taimekaitse ja väetiste alast teavitustööd erinevate sihtgruppide lõikes.
- Ühiskonna ja ettevõtjate teadlikkuse tõstmiseks tehakse taimetervise alast teavitustööd. Osaletakse EFSA taimetervise kampaanias #PlantHealth4Life, mille eesmärk on jagada infot taimetervist ohustavatest riskidest ja sellest, mida saab iga inimene teha taimede kaitsmiseks. Koostatakse saare-salehundlase teemaline õppematerjal, mis on suunatud eelkõige arboristidele, haljastajatele ja metsatöölisele.

Prioriteet

Loomaheaolu taseme tõstmine

Milles seisneb väljakutse?

Loomade heaoluga arvestamine on osa toidutootmise kestlikkusest. Ühiskonnas on ootused loomade heaolu küsimuste lahendamiseks. Loomade heaolu tagamisel tuleb keskenduda kannatuste ennetamisele ja täisväärtusliku elu pakkumisele. Omanikuta lemmiloomade arv peab vähenema.

Olulisemad tegevused 2025. aastal

- Muudetakse veterinaarseadust, et parandada koerte, kasside ja valgetuhkrute kui Eestis peamiselt lemmikloomadena peetavate liikide isendite jälgitavust. Loomapidajatele kehtestatakse kohustus kiibistada ja registreerida oma lemmikloomad selleks otstarbeks loodavas lemmikloomade ja nende pidajate andmeid koondavas riiklikus registris.
- Muudetakse loomakaitseadust ja selle rakendusakte (kanade puurispidamise keeld, lemmikloomade heaolu parendamise meetmed, nt ketispidamise ja zoofiilia keeld, kontrollimatu paljunemise piiramine jm) ning kaitstakse Eesti seisukohti Euroopa Komisjoni põllumajandusloomade vedu ja lemmikloomade heaolu ja jälgitavust puudutavate õigusaktide aruteludes.

Prioriteet

Toidutootjate majandustegevuse toetamine

Milles seisneb väljakutse?

Poliitika ajakohastamine vastavalt ühiskonna ootustele, muutuvatele vajadustele ja väljakutsetele (nt teaduse ja tehnoloogia areng, kliimamuutused, rohepööre, kaubavahetuse trendid).

Olulisemad tegevused 2025. aastal

- Toetatakse põllumajandustootjate konkurentsivõimet tsoonipõhiste võrdsete taimekaitsevahenduste kättesaadavuse parendamisega.
- Laiendatakse põlevkivituha ja selle töötlemisel tekkivate kõrvalsaaduste väetisena kasutamise võimalusi.
- Rakendatakse loomageneetiliste ressursside säilitamise ja säästva kasutamise programmi aastateks 2024-2030.

Prioriteet

Asutuste võimekuse tõstmine järelevalvetoimingutega tegelemisel

Milles seisneb väljakutse?

Asutuste käsutuses olevad ressursid ja tööriistad toetavad nende tegevust ja võimaldavad vajalikul tasemel riiklike teenuste osutamist.

Olulisemad tegevused 2025. aastal

- Põllumajandus- ja Toiduameti protsesside analüüs ja ühtlustamine, mis digitaliseeritakse ühtsele platvormile. Esimese etapi (kliendiportaali ärianalüüs ja loataotluste menetluse protsess) arendused ning teise etapi (järelevalve plokk) ettevalmistus.
- Investeeringud LABRISe seadmeparki, laboriruumidesse ja tehnoloogia kaasajastamiseks ning bioohutuse- ja bioturvalisuse nõuete tagamiseks töötamisel kõrge ohuklassiga patogeenidega.
- Muudetakse taimekaitseasutuses ja riigilõivuseaduses kehtestatud riigilõivusid ja järelevalve tasusid, et vähendada järelevalveasutuse sõltuvust riigieelarvest, seotakse tasud asutuse tegelike kuludega ja muudetakse nende kujunemine ettevõtjale arusaadavamaks.

5. Programmi tegevused

5.1 Programmi tegevus – Taimekaitse ja väetiste poliitika kujundamine ja rakendamine

Programmi tegevuste kirjelduses kasutatud sümbolite tähendused: Väljakutsed; Uuringud ja analüüsid; Projektid; IT-arendused; Koolitused; Pidevad tegevused

Eesmärk	Taimekaitsevahendite ja väetiste ohutuse tagamine inimeste ja loomade elule, tervisele ning keskkonnale ja soodsa mõju tagamine taimedele ja taimekasvatussaadustele.				
	Tegelik tase	Sihttase			
		2023	2025	2026	2027
Integreeritud taimekaitse (ITK) põhimõtetele vastamine, %	99,8%	95	95	95	95
Taimekaitsevahendite kasutamise ja turustamisega seotud rikkumiste osakaal tehtud kontrollidest, %	4,9%	6	6	6	6
Väetiste käitlemise kontrollidel tuvastatud nõuetele vastavuste osakaal läbiviidud kontrollide arvust, %	98,6%	93%	93%	93%	93%

Väljakutsed, tegevused ja oodatavad tulemused

Väljakutsed:

 Taimekaitsetööde tegemine ja taimekaitsevahendite kasutamine viisil, mis oleks ohutu inimeste ja loomade tervisele ning keskkonnale. Oskamatu ja hooletu taimekaitsevahenditega ümberkäimine võib kahjustada nii inimeste ja loomade tervist kui ka keskkonda. Samuti võib taimekaitsevahendi kasutusnormide ületamine kahjustada inimese ja looma tervist, keskkonda ning põhjustada märkimisväärse saagikao.

 Toimetulek vajadustega mis tulenevad nii ELi ülestest õigusaktidest, kliimamuutustest, globaalsetest trendidest kui ka Eesti taimekaitsevahendite turu suurusest (vähesest atraktiivisusest taimekaitsevahendite tootjate jaoks).

 Euroopa roheline kokkulepe, strateegia „Talust taldrikule“ ja „Elurikkuse strateegia aastani 2030“ on tõstatanud ühiskonnas uusi ootusi ja ambitsioone seoses taimekaitsevahendite kasutamise ja nendega seotud riskide vähendamise. Poliitilisel tasandil on kõlanud Euroopa Liidu ülesed konkreetset vähendamiseesmärgid. Üldine eesmärk on liikuda madalama riskiga taimekaitselahenduste kasutamise suunas, kuid hetkel puuduvad Euroopa Liidus sobiva efektiivsusega alternatiivid keemiliste taimekaitsevahenditele.

 Tagada, et uute ELi algatuste ambitsioonikus oleks tasakaalus liikmesriikidele nende eripärade arvestamiseks jäetud paindlikkusega.

 Muudatused põllukultuuride kasvatamisel (nt suviviljadelt taliviljadele), millel on erinevad kahjustajad ja seega ka taimekaitsevajadused. Mitmed varem laialdaselt kasutatud taimekaitsevahendite toimeained on ELi üleselt turult eemaldatud.

 Arendamist vajab PTA võimekus reageerida ohtudele ja väärtegade avastamisele, et tagada nende tõhus menetlus.

 Taimekaitsevahendite turulelubamise menetlus on aeglane. Tähtaegade ületamine mõjutab taimekaitsevahendite kättesaadavust lõppkasutajatele, see on eriti suure mõjuga olukorras, kus alternatiivseid lahendusi napib.

 ITK põhimõtete laiem kasutamine ja ITK alase teabe kättesaadavaks tegemine taimekaitsevahendite kasutajale.

 Puuduvad alternatiivsed tooted keemilistele taimekaitsevahenditele või need on piiratud kasutasalaga (sobivad katmikaladele) või on nende riigisisene turule lubamine ajamahukas ning neid ei soovita meie väheatraktiivsele turule tuua.

 Uute väetiseliikide järkjärgulise turuletulekuga suureneb PTA-I kontrolliobjektide maht ning METK-le kaasneb täiendavate laborianalüüside tegemise vajadus ja seetõttu peab labor olema valmis kõiki (sh uusi) ELi väetistooteid analüüsima. Keeruline on hinnata, millises mahus ja kui kiiresti ELi väetisemääruse nõuetele vastavaid tooteid Eesti turule jõuab, kuid pikemas perspektiivis püsib nii järelevalve võimekuse kui ka laborianalüüside võimekuse tõstmise vajadus ja see suurendab kulusid. ELi väetisetoodete määruse alusel turule lubatud toodete mahu suurenemine tähendab labori vaates uute meetodite väljatöötamist ja akrediteerimist ning võimalik, et ka täiendavaid seadmete soetamisi.

 Meedias on suurenenud üldsuse negatiivne hoiak taimekaitsevahendite kasutamise ja nende vajaduse suhtes. Seetõttu on jätkuvalt oluline asjakohane teavitustegevus eelkõige blogipostituste ja artiklite avaldamise kaudu. Heade tulemuste saavutamisel on olulisel kohal ka koostöö põllumeeste, mesinike ja valdkonna ametnike vahel.

 Uue EL väetisemääruse kehtima hakkamisega on lisandunud mitmeid uusi väetisetooteid näiteks orgaanilised väetised, inhibiitorid, mullaparasititsiidid, biostimulaatorid ja kasvusubstraadid, mille vastavust nõuetele peame hindama, et tagada nende ohutus inimeste ja loomade tervisele ning keskkonnale. Selleks on tähtis kaardistada väetisetoodete siseriiklikke analüüsivõimalusi ning tegeleda nende laiendamise ja kasutamise võimaluste kaardistamisega. Samas kui laboritel nt proovide vähesuse tõttu ei ole mõistlik uusi analüüsimeetodeid kasutusele võtta, tuleb teenusepakkuja leida mõnest teisest ELi liikmesriigist.

Tegevused:

 PTA taotles Ühisturu programmi (*SMP Food*) raames liikmesriikidele pakutavat toetust, millega rahastatakse taimekaitsevahendite käsitlevate määruste rakendamise parandamiseks suunatud tegevusi. Eeldatakse, et meede võimaldab pädevatel asutustel paremini täita oma kohustusi ja vähendada viivitusi toimeainete heakskiitmise ja toodetele loa andmise taotluste hindamisel. Selle toetuse saamisega kaasneb liikmesriigile kohustus tagada kõnealuste taotluste hindamistööd teostavatele asutustele kulude katmiseks vajalike struktuursete muudatuste ellu viimine. Nimetatud nõude täitmiseks on koostamisel taimekaitsevahendite kasutamise muutmise eelnõu, mille väljatöötamiskavatsus läbis kooskõlastusringi 2022.-2023. a ja mis on kavandatud jõustuma 2026. a.

 Fookuses on riigisisene tegevused, et tagada toidu varustuskindlus ja põllumajandustootjate konkurentsivõime. Selleks tehakse koostööd erialaliitude ja allasutustega olemasolevate võimaluste rakendamiseks, mis võimaldavad tootevaliku parandamist.

! Toetatakse põllumajandustootjate konkurentsivõimet tsoonipõhiste võrdsete taimekaitsevahendite kättesaadavuse parendamisega. Analüüsitakse kitsaskohtasid ning otsitakse lahendusi toodete Eesti turule saamiseks.

! 01.04.2024. aastal kasutusele võetud keskele e-põlluraamatule lisatakse funktsionaalsusi ja laiendatakse selle kasutajate hulka. Luuakse andmevahetusliidesed erasektori e-põlluraamatu tarkvara pakkujatega andmete edastamiseks kesksesse e-põlluraamatu andmekogusse. Eesmärgiks on perspektiivis tagada ELi õigusaktidele vastav taimekaitsevahendite ja väetiste kasutamise andmete kogumine.

👥 Taimekaitsekoolitusel on väga oluline roll taimekaitsevahendite kasutamisega kaasnevate riskide vähendamisel ja säästvama taimekaitse ning integreeritud taimekaitse põhimõtete rakendamise edendamisel. PTA hindab koolitusasutuste poolt edastatud programmide vastavust õigusaktidele ja praktikas ilmnenud vajadustele. Kinnitatud programmi alusel on koolituste korraldamise õigus antud viiele koolitusasutusele, millest kaks ei korralda avalikke koolitusi. Seisuga 31.05.2024 oli Eestis kokku 4792 kehtivat taimekaitsetunnistust, sellest 4323 professionaalse kasutaja tunnistust, 430 turustaja tunnistust ja 39 nõustaja tunnistust. Taimekaitsekoolitusi korraldati 2023. aastal 56 ja väljastati 923 taimekaitsetunnistust. Nõustajate koolitus toimus peale kolme aastast pausi 2024. aastal, kus väljastati 19 nõustaja tunnistust. PTA väljastab taimekaitsetunnistuse, kui koolitusasutuse poolt on edastatud kinnitus koolituse ja eksami läbimise kohta.

🧠 Analüüsida liikmesriikides kasutatud analoogseid tööriistasid. Koostada Eesti oludele sobiv tööriist, mis võimaldab hinnata taimekaitsevahendite kasutuskooormust, võttes arvesse turustatud ja hiljem võimalusel kasutusandmete baasil taimekaitsevahendites sisalduvate toimeainete riskiindekseid erinevates mõjukategooriates.

🧠 Edendatakse integreeritud taimekaitse põhimõtteid. 2022. a alustati kolme kolmeaastase rakendusuringu projektiga. Uuringuprojektide tulemusel valmivad ajakohastatud kultuuripõhised integreeritud taimekaitse suunised ja põhiliste taimekahjustajate kohta töötatakse välja tõrjekriteeriumid. Täiendavalt on kavas integreeritud taimekaitse suuniste digilahenduse loomine. Eestis kasutatakse taimekaitsevahendeid põllumajandusmaa hektari kohta kordades vähem kui mujal maailmas. Samas on turul puudus efektiivsetest taimekaitsevahenditest, eriti putukatõrjevahendest ning endiselt tuleb koostöös tootjate organisatsioonidega pingutada, et Eesti turul oleks piisav valik eri toimega taimekaitsevahendeid. Seetõttu keskendub ka üks eelnevalt mainitud teadusuuringu projekt keemilistele taimekaitsevahenditele bioloogiliste alternatiivide otsimise ja Eesti tingimustes katsetamisele.

🧠 Väetiseseaduse alusel kehtestatud põllumajandusministri määrusega on sätestatud nõuded riikliku järelevalve raames väetistest proovide võtmisele, sh proovide arv partii kohta. Käitlejatel on ootus, et see number oleks väiksem. Analüüsime teiste liikmesriikide järelevalve praktikat ning võimalusel kohandame nõudeid.

🧠 Ringmajanduse edendamiseks ja ELi ekspordisõltuvuse leevendamiseks analüüsime põlevkivi kaevandamisjääkide väetisena kasutamise võimalusi. EMU teadlaste poolt koostatud eksperthinnangu alusel muudetakse ministri määrust, et võimaldada ladestatud põlevkivituha ja põlevkivituha väärimise tulemusel tekkiva kõrvalprodukti turustamist väetisena.

🔗 Tagame, et tarbijal on võimalus kasutada soovitud omadustega ja ohtu mitte põhjustavat väetist. Eestis turustatav väetis peab olema kantud väetiseregistrisse, või kandma ELi vastavusmärgist „CE“. Väetise koostis peab vastama kas ELi määruse või väetiseseaduse alusel kehtestatud ministri määru esitatud nõuetele. Kui esitatud dokumendid on nõuetekohased ja väetise koostis vastab kehtestatud nõuetele, kantakse väetis väetiseregistrisse ühe tööpäeva jooksul.

 Analüüsitakse nii väetiste kui ka taimekaitse valdkonda reguleerivate õigusnormide toimimist ja rakendamist ning tagatakse vajalike muudatuste tegemine õigusnormides.

 Tagatakse õigusnorme tutvustava avaliku kommunikatsiooni toimimine, et nõuete täitmise eest vastutavad isikud oleksid teadlikud oma kohustustest ja nõuetest.

 Analüüsitakse väärtegade põhjuseid ning nende ennetamiseks rakendatavate abinõude mõjusust. Analüüside tulemustest lähtuvalt koordineeritakse arendusi, tehakse strateegilisi plaane ning kujundatakse õigusnorme.

 Taimekaitse on üks valdkondadest, mille suundumuste muutmiseks on Euroopa Komisjoni poolt vastu võetud „Talust taldrikule“ strateegias kindlaks määratud ambitsioonikad eesmärgid, mille ühetaoliseks täitmiseks Euroopa Liidus koostatakse erinevaid õigusaktide eelnõusid. Kõnealuste ambitsioonikate eesmärkide mõjude selgitamiseks Eesti oludes telliti Eesti Maaülikooli teadlastelt 2022. aastal eksperthinnang „Eksperthinnang keemiliste taimekaitsevahendite vähendamise tingitud mõjudele Eesti taimekasvatuses“, mille tulemusi kasutatakse erinevate õigusaktide, tegevuskavade ja strateegiade sisendis. Samuti tuleb koostada Eesti olusid arvestav taimekaitsevahendite indeks, mis näitaks kasutatavate toodete riskitaset.

Oodatavad tulemused:

Taimekaitsevahendeid ja muid abinõusid kasutatakse majanduslikult ja ökoloogiliselt põhjendatud tasemel ning teostatud tööd on minimaalse ohuga inimese tervisele ja keskkonnale. **Integreeritud taimekaitse (ITK) põhimõtetele vastamine ei lange alla 95%.**

Eestis kasutusel olevad taimekaitsevahendid on ohutud inimeste ja loomade tervisele ning keskkonnale. **Taimekaitsevahendite kasutamise ja turustamisega seotud rikkumiste osakaal tehtud kontrollidest ei lange alla 6%.**

Eestis kasutusel olevad väetised on ohutud inimeste ja loomade tervisele ning keskkonnale. **Väetiste käitlemise kontrollidel tuvastatud nõuetele vastavuste osakaal läbiviidud kontrollide arvust ei lange alla 93%.**

5.2 Programmi tegevus – Tõuaretuse poliitika kujundamine ja rakendamine

Programmi tegevuste kirjelduses kasutatud sümbolite tähendused: Väljakutsed; Uuringud ja analüüsid; Projektid; IT-arendused; Koolitused; Pidevad tegevused

Eesmärk	Põllumajandusloomade aretuse valdkonna eesmärk on tagada tõuaretusega Eesti oludesse sobivad tõud ja geneetiline mitmekesisus.				
	Tegelik tase	Sihttase			
		2023	2025	2026	2027
Puhtatõuliste tõuraamatu põhiosasse kantud loomade arv	105155	106000	106500	107000	108000
Kohalike ohustatud tõugude loomade arv tõuti:					
Eesti hobune	2940	2640	2640	2650	2640
Eesti raskeveohobune	344	360	360	360	360

Tori TA	586	615	615	615	615
Vana-Tori	36	34	35	36	34
Eesti maatõug	894	915	920	925	915
Kihnu maalamm	1894	970	980	990	970
Eesti vutt	4467	3770	3790	3800	3770

Väljakutsed, tegevused ja oodatavad tulemused

Väljakutsed:

 Aretustoetuste üldsumma vajab pidevat tõstmist seoses üldise elu kalliduse tõusuga. Aretustoetuse abil ei ole võimalik toetada tõuloomade sisseostu. Kuna aretustoetusest ei ole võimalik toetada aretusloomade ostu, siis oleks vaja kaaluda, kas seda saaks toetada mõne muu toetuskeemi raames. Selline toetus parandaks loomsete saaduste tootmise potentsiaali.

 Aastaid on põllumajandusloomade aretusel lähtunud ühekülgsest vaid toodangu näitajate suurendamisest. Selle tõttu on vähenenud oluliselt veiste karjas püsivuse aeg. Tootmisele ja kaubandusele orienteeritud aretustöö tulemusel on hakatud laialdaselt kasvatama intensiivpidamiseks sobilikke tõuge. Seetõttu on ohtu sattunud kohalikud väärtuslikud geneetilised ressursid.

 Aretajate järelkasvu tagamine.

 Loomageneetiliste ressursside säilitamise ja säästva kasutamise programmi tegevuste elluviimiseks vajalik püsiv rahastus, mis võimaldaks geneetilise materjali kogumist ning selle uurimist ja säilitamist.

Tegevused:

 Loomageneetiliste ressursside säilitamise ja säästva kasutamise tegevuskava rakendamine alates 2025. aastast. Tegevuskavas planeeritud tegevuste elluviimiseks on vajalik kindlustada piisavad vahendid järjepidevaks loomageneetiliste ressurssidega tegelemiseks vähemalt 100 000 euro ulatuses aastas. Tuleb läbi viia uuringud kõigi ohustatud tõugude loetellu kantud tõugude populatsioonide olukorra väljaselgitamiseks.

 Viiakse läbi eesti raskeveohobuse populatsiooni uuring.

 Aretusühingutele makstakse aretustoetust tõuraamatu pidamise ja jõudluskontrolli läbiviimise eest.

 2025. aasta põllumajandusloomade aretustoetuse määruse muutmise vajaduse analüüs lähtuvalt 2024. aastal toetuse maksmise tulemustest ning uute aretusühingute ning aretusprogrammide lisandumisest.

 Ohustatud tõugu loomade pidajatele makstakse alates 2004. a ÜPP SK toetust. See on aidanud mõne tõu arvukuse languse pöörata tõusule ning mõnel juhul pidurdanud loomade arvu vähenemist.

 FAO andmebaasis DAD-IS uuendatakse põllumajandusloomade tõugude populatsiooni andmed.

2024. aastal koostati põllumajandusloomade aretuse seaduse muutmise seaduse eelnõu (menetlus Riigikogus 2025. aasta I poolaastal). Tulenevalt vajadusest võtta üle hobuste võistluste direktiiv on vajalik seadusesse kirjutada sätted, millest tulenevalt ei tohi teha vahet hobuste võistlustel Eestist pärit ning siin registreeritud hobustel ning muudest Euroopa Liidu liikmesriikidest pärit või seal registreeritud hobuslastel. Teatud võistluste puhul on lubatud vahe tegemine seaduses toodud tingimustel.

Loomapidajate ja aretajate teavitamine ja koolitamine toimub loomakasvatuse teadmussiirde pikaajaliste programmide kaudu. Nende raames toimuvad erinevad koolitused ja infopäevad põllumajandusloomade aretuse teemadel.

Oodatavad tulemused:

Puhtatõuliste tõuraamatu põhiossa kantud loomade arv kasvab.

Kohalike ohustatud tõugu loomade arv kasvab.

5.3 Programmi tegevus – Sordiaretuse ja paljundusmaterjali poliitika kujundamine

Programmi tegevuste kirjelduses kasutatud sümbolite tähendused: Väljakutsed; Uuringud ja analüüsid; Projektid; IT-arendused; Koolitused; Pidevad tegevused

Eesmärk	Sordiaretuse ja taimse paljundusmaterjali valdkonna eesmärk on tagada mitmekesised, kvaliteetsed ja kohalikesse oludesse sobivad põllu- ja aiakultuuride sordid.				
	Tegelik tase	Sihttase			
		2023	2025	2026	2027
Sertifitseerimise läbinud seemnepartiide suhtarv, %	90	95	95	95	95
Tuvastatud nõuetele vastavuste osakaal kontrollitud köögiviljaseemnepartiide arvust, %	84	85	85	85	85
Eestis toodetud sertifitseeritud seemne kogus, t	37 400	50 000	50 000	50 000	50 000
Uute Eestis aretatud ja sordilehte võetud sortide arv aastas	3	3	3	3	3
Sordilehte võetud sortide arv, sh puuvilja- ja marjakultuuride tuntud sordid	746	840	840	840	840

Väljakutsed, tegevused ja oodatavad tulemused

Väljakutsed:

- Sordiareetuse võimalikult kiire reageerimine muutuvatele kliimatingimustele ning tootja ja tarbija nõudlusele (väiksema keskkonnamõjuga tootmine).
- Uute aretustehnikate kasutuselevõtt ja nende lubamine tavapärasel sordiareetuses.
- Kohalike sortide aretuses on vaja suurendada sordiaretajate ja põllumeeste koostööd.
- Sertifitseeritud seemne tootmise suurendamiseks on seemnekeskustel vaja teha investeeringuid ja soetada uusi kaasaegseid sorte, et tagada seemnepartiide puhtus teiste taimeliikide seemnest, sh tülikatest umbrohtude seemnetest.

Tegevused:

 Osaletakse soodustava regulatiivse keskkonna loomisel taimse paljundusmaterjali tootmiseks ja turustamiseks ning biotehnoloogia lahenduste kasutuselevõtuks Eestis.

 Sordiareetuse valdkonnas antakse kohalikku sorti taimede kasvatamise toetust ning sertifitseeritud seemnekartuli tootmise toetust.

 „Sordiareetusprogramm 2020–2030“ toetab ja edendab kohalikesse muutuvatesse keskkonningimustesse sobivate, turunõudlusele vastavate ja hea ekspordipotentsiaaliga põllumajanduskultuuride sortide aretamist ning resistentsusaretust, sellekohase teabe levitamist. Programmiga luuakse eeldused elurikkuse säilitamise ja säästva arengu tagamiseks kooskõlas riigisiseste ja rahvusvaheliste arengudokumentide, lepingute ja konventsioonidega.

 „Põllumajanduskultuuride geneetilise ressursi kogumine, säilitamine ja kasutamine 2021–2027“ – põllumajanduskultuuride geneetiliste ressursside kogumine, säilitamine, uurimine ja kasutamine ning kollektsoonide haldamine, korraldus- ja teavitustöö, lisaks rahvusvahelise koostöö edendamine. Programmi tegevused säilitavad elurikkust, leevendavad kliimamuutusi ja aitavad nendega kohaneda, tagavad toidujulgeoleku ja kultuuripärandi säilimise. Geneetilist ressursi kasutatakse ka teadus- ja arendustegevuses, sh sordiareetuses.

Oodatavad tulemused:

- **Sertifitseerimise läbinud partiide suhtarv jõuab 95%-ni.** Viimastel aastatel on toimunud märgatav paranemine sertifitseerimise läbinud partiide suhtarvus (2023. aastal 90%), mis näitab kvaliteedi tõusu nii põldtunnustamises kui ka proovide võtmises ning analüüsimisel. Teraviljaseemne idanevus on olnud hea, üle 95%, kuid probleeme esineb osade kaunvilja seemnepartiide idanevusega. Puhtuse nõuetele vastavate partiide osakaal on jõudnud 95%-ni. Kui seemnekeskused soetavad kaasaegsemad sorte, siis suureneks ka seemnepartiide sertifitseerimise läbimise suhtarv, sest seemnest on võimalik välja sorteerida eelviljadeks olnud taimeliikide, tuulekaera jt tülikate umbrohtude seemneid.
- **Tuvastatud nõuetele vastavuste osakaal kontrollitud köögiviljaseemnepartiide arvust säilitatakse 85% taseme juures.** Tuvastatud nõuetele vastavuste osakaal protsentides kontrollitud köögiviljaseemnepartiide arvust näitab köögiviljaseemnete tootmise ja turustamise nõuetele vastavust. Standardkategooria köögiviljaseemnete tootmine ja kvaliteedinõuetele vastavuse tagamine on tootja vastutusel. PTA kontrollib köögiviljaseemnete kvaliteedinõuetele, sh idanevuse ja puhtuse nõuetele vastamist turukontrolli käigus. Eestis toodetakse peamiselt köögiviljaseemneid METKis ja kvaliteedinõuetele vastavusega probleeme pole olnud, kuid teistes riikides toodetud ja turustatavate seemnete puhul on tuvastatud nõuetele mittevastavat madalamat idanevust või ka lubatust suuremal määral umbrohuseemneid.

- Taimse paljundusmaterjali valdkonnas on uue perioodi oluline eesmärk suurendada sertifitseeritud seemnete tootmist ning seeläbi tagada isevarustatuse tase.
- Igal aastal võetakse sordilehte uusi Eestis aretatud sorte, mis tagavad meie oludes ja muutuvates keskkonningimustes (taimekahjustajakindlus, talve- ja põuakindlus jm) kestliku tootmise, võimaldades pakkuda mitmekesist toidulauda, kvaliteetset loomasööta ning on sisendiks biomajanduse erinevatele suundadele.
- Säilitatavate sortide arv tagab põlumajanduskultuuride geneetilise mitmekesisuse ja elurikkuse säilimise. Sordilehte võetud sortide arv kasvab 840-ni.

5.4 Programmi tegevus – Looma- ja taimetervisse poliitika kujundamine ja rakendamine

Programmi tegevuste kirjelduses kasutatud sümbolite tähendused: Väljakutsed; Uuringud ja analüüsid; Projektid; IT-arendused; Koolitused; Pidevad tegevused

Programmi tegevus „Looma- ja taimetervisse poliitika kujundamine ja rakendamine“ hõlmab tegevusi taimetervisse, loomatervisse, söödaohutuse ja loomade heaolu valdkondades.

Eesmärk	Programmi tegevuse eesmärk on tagada olukord, kus Eesti on vaba ohtlikest taimekahjustajatest ja eriti ohtlikest loomataudidest ning loomade tervis ja heaolu on paranenud.				
Möödik	Tegelik tase	Sihttase			
	2023	2025	2026	2027	2028
Ohtlike taimekahjustajate puhangute arv ³	1 ⁴	4	4	4	4
EL teavituskohustuslike loomataudijuhtude arv	120	120	120	120	120
Loomatervisse ja -heaolu baromeeter	101,71 ⁵	≥ eelmise aasta tase	≥ eelmise aasta tase	≥ eelmise aasta tase	≥ eelmise aasta tase

Taimetervisse valdkonna väljakutsed, tegevused ja oodatavad tulemused

Väljakutsed:

Taimetervisse:

³ Näitab tuvastatud EL teavituskohustuslike taimekahjustajate leidude arvu

⁴ 2023. aasta seirete käigus ühtegi uut karantiinse taimekahjustaja kollet ei leitud. Kartulikahjustajate seirete käigus tuvastati ühel korral kartuli-ringmädanik (*Clavibacter sepedonicus*), mis oli seotud varasema (2022. aasta) kartuli-ringmädaniku leiu ning sama asukohaga. Allikas: PTA „Ohtlike taimekahjustajate seired 2023“

⁵ Baromeetriga hinnatakse olukorra muutusi võrreldes eelmise aastaga erinevate loomatervisse ja -heaolu mõjutavate mõjukomponentide kaudu. Möödiku algase ehk nulltase (baromeetri väärtus 100) põhineb 2019. aasta andmetel. Baromeetri tase 2020. aastal oli 100,39, 2021. aastal 101,01 ja 2022. aastal 102,69. Eesmärk on, et loomatervisse ja -heaolu baromeetri tase võrreldes eelmise aastaga ei lange.

 Taimekahjustajate levik võib negatiivselt mõjutada põllumajandustootmise ja metsamajanduse tasuvust, looduskeskkonda ja rahvusvahelist kaubandust (piirangud ekspordile).

 Taimekahjustajate levikut mõjutavad nii inimtegevus, sh reisimine ja kaubandus kui ka kliimamuutused. Oluline on asutustevaheline koostöö ning toimiv riiklik järelevalve ja taimekahjustajate seire, usaldusväärsed analüüsitulemused, samuti koostöö teadusasutustega erinevate riskide võimalikult varajaseks tuvastamiseks.

 Eestis on kartuli-ringmädaniku (*Clavibacter sepedonicus*) haiguskollete arv küll märgatavalt vähenenud alates 2010. aastast, kuid seirete käigus leitakse endiselt veel haigustekitajat. Viimati tuvastati haiguskolle 2019. ja 2022. aastal Viljandimaal. 2023. ja 2024. aasta seirete käigus tuvastati kartuli-ringmädanik, mis oli seotud 2022. aasta leiu ning sama asukohaga, kus kehtivad tõrjeabinõud. Lisaks kartuli-ringmädanikule on 01.01.2024. a seisuga 8 kollase kartuli-kiduussi (*Globodera rostochiensis*) ja 2 valkja kartuli-kiduussi (*G. pallida*) kollet, kus on kehtestatud piirangud kartuli tootmisel. 2024. a tuvastati ühes mullaproovis kollase kartuli-kiduussi (*Globodera rostochiensis*) üks elujõuline tsüst. Proov oli võetud planeeritavalt seemnekartuli põllult. Kartuli kahjustajate levikut aitab tõkestada sertifitseeritud seemnekartuli kasvatamine, samuti peavad tarbekartuli tootjad igal aastal uuendama 20 protsenti istutusmaterjalist sertifitseeritud seemnekartuliga.

 2024. a tuvastati kahe ohtliku taimekahjustaja, *Tomato brown rugose fruit virus* ja valkjas kartuli-kiduuss (*Globodera pallida*), esinemine. Iga-aastase seire käigus võeti *Tomato brown rugose fruit virus* esinemise tuvastamiseks kokku 81 proovi 20 tootmiskohast, kahes proovis avastati *Tomato brown rugose fruit virus*. Antud kahjustaja on alates 2025. a ELis laialdase leviku tõttu määratletud kui reguleeritud mittekarantiinne kahjustaja. Leitud tuvastati kahes tootmiskohas (üks tomati taimede tootja ja üks viljade tootja). Iga-aastase seire käigus tuvastati ühelt tarbekartuli tootmispõllult võetud mullaproovis üks elujõuline valkja kartuli-kiduussi (*Globodera pallida*) tsüst.

 Taimekahjustajate seirekava kaasrahastus väheneb, mis teeb seiretegevuse kvaliteedi hoidmise keeruliseks. Alates 2015. aastast on Euroopa Komisjon andnud liikmesriikidele võimaluse taotleda kaasrahastust seirete läbiviimiseks. Aastatel 2015–2020 kaasrahastati 75% Eesti taotletud seirete kuludest. Alates 2021. aastast on seirete kaasrahastuse põhimõtted muutunud ning kõikide kohustuslike seirete jaoks taotletud eelarve edaspidi kaasrahastuse alla ei kuulu. See tähendab, et kohustuslike seirete läbiviimiseks tuleb riigi poolt katta ka varem kaasrahastuse toel kaetud seirekulud. Perioodiks 2023-2027 on kaasrahastust vähendatud 60%. Karantiinsete jt ohtlike taimekahjustajate seired on vajalikud, et kahjustajad võimalikult varakult tuvastada, vältides nõnda nende edasi levimist ning hilisemat veelgi ressursimahukat tõrjemeetmete kohaldamist.

 Eesti on alates 2005. aasta 15. maist tunnistatud kaitstavaks piirkonnaks viljapuu-bakterpõletiku tekitaja *Erwinia amylovora* suhtes. Kaitstava piirkonna staatus võimaldab Eestis tegutsevatel ettevõtetel turustada selle kahjustaja peremeestaimi teistesse Euroopa Liidu kaitstavatesse piirkondadesse. Samuti on Eestisse lubatud tuua viljapuu-bakterpõletiku peremeestaimi ainult riikidest või piirkondadest, kus viljapuu-bakterpõletiku ei esine. Liikmesriikidest saabuvate taimede kontrolli käigus aga tuvastatakse sageli kaitstava piirkonna nõuete rikkumisi. Eestisse saabuvad jätkuvalt viljapuu-bakterpõletiku peremeestaimed, mis ei vasta kaitstava piirkonna nõuetele. Valdav osa juhtumitest tuvastatakse kontrollide käigus, mis viiakse läbi peale ettevõtete poolt esitatud teatise (EL liikmesriikidest saabunud taimede kohta) esitamist.

 EL taimetervise määruse rakendamine on märkimisväärselt suurendanud liikmesriikide ülesannete arvu ja töökoormust, eriti seoses taimekahjustajate jälgimis- ja likvideerimismeetmetega. Eriti probleemne on karantiinsete taimekahjustajate jälgimine ja nende puhangute ohjamine, sest see hõlmab ligikaudu 400 liidu karantiinset taimekahjustajat ja taimekahjustajate rühma, puudutades paljusid eri taimeliike ja taimseid saadusi mitmesugustes keskkondades (metsad, põllumajandus ja linnapiirkonnad).

 Taimetervise valdkonnas on seni olnud riigilõivude ja järelevalvetasu süsteem teistest toiduohutuse valdkondadest erinev. Seadusest tulenevate kohustuste täitmiseks tehtavate kulude katmiseks on pädeval

asutusel tulnud kasutada ka teistest teenustest tekkinud sisemisi ressursse. Kui varasemalt on asutuse siseselt olnud võimalik katta kulused teiste teenuste arvelt, nt piiril tehtavatest taimetervise kontrollidest (nõ kulused ületavate eelarvehendite arvelt), siis nüüdseks on taimetervise kontrolli alla kuuluvate kaupade impordimahud olulisel määral vähenenud ja antud teenuse arvelt enam ülejäävat ressursi ei teki. Seega on oluline siduda teenuste tegelikud kulud asutusele laekuvate tasudega ning tagada nende arusaadavus ja läbipaistvus ettevõtjatele. Riigilõivudelt tunnitasu põhistele järelevalvetasudele üleminek aitab tagada ameti sõltumatust riigieelarvelisest rahastusest ja rahastussüsteemi paindlikkust. Muudatust toetab juba teistes valdkondades toimunud üleminek tunnitasudele, mis on oluline ühtlustamiseks valdkondadeülel järelevalvet ja pädeva asutuse teenuseid.

Ühiskonna teadlikkuse tõstmiseks tegeletakse taimetervisealase teavitustööga. Osaletakse EFSA taimetervise kampaanias #PlantHealth4Life, koostatakse saare-salehundlase teemaline õppematerjal, mis on suunatud eelkõige arboristidele, haljastajatele ja metsatöölisele. Samuti jätkatakse regulaarselt taimetervise infokirja väljaandmise ja rahvusvahelise taimetervise päeva tähistamisega.

Tegevused:

Taimetervis:

2021. aastast viiakse läbi ohtlike taimekahjustajate seireid mitmeaastase seirekava alusel. Ohtlike taimekahjustajate seired on väga olulised kahjustajate võimalikult varajaseks tuvastamiseks, et ära hoida nende laialdasemat levikut ning ressursimahukate tõrjeabinõude rakendamist

Riikliku referentlaborina on taimetervise valdkondades (putukad, lestad, ümarussid, bakterid, seened, munasseened, viirused, viroidid, fütoplasma) määratud METK. Referentlabori tegevuse eesmärk on tagada uurimustulemuste usaldusväärsus ja võrreldavus nii riiklikul kui ka rahvusvahelisel tasemel.

Valminud on taimetervise valdkonnaüleline situatsiooniplaan, mis sisaldab teavet otsustusprotsessi ja järgitavate menetlustoimingitute kohta ohtliku taimkahjustaja tuvastamisel. Iga prioriteetse taimekahjustaja kohta on koostatud eraldi kahjustajaspetsiifiline tõrjemeetmeid sisaldav situatsiooniplaan.

Ühiskonna teadlikkuse tõstmiseks jätkame teavitustegevusi ja infomaterjalide levitamist. Üheks oluliseks tegevuseks on rahvusvahelise taimetervise päeva tähistamine, millega juhime igal aastal tähelepanu taimetervise valdkonna olulisusele. Lastele ja noortele on välja töötatud erinevaid infomaterjale nagu taimetervise-teemaline töövihik ja koolides ringlev rändnäitus. Koostöös PTA ning METKi taimetervise ja mikrobioloogia laboriga jätkub taimetervisetemalise infokirja väljaandmine kaks korda aastas ja selle levitamine.

REMi, METKi, PTA ja EMÜ koostööl valmisid 2024. a uus enesekontrollisüsteemi juhend ning eeltäidetud enesekontrolliplaani vormid, mis hõlbustavad tootjatel ja turustajatel enesekontrollisüsteemi paremat läbimõtet ja sisseseadmist. Uued juhised ja vormid loodi selleks, et tõsta ettevõtjate teadmisi ohtlikest taimekahjustajatest ja aidata neil mõista, kuidas enesekontrolli abil on võimalik ettevõttes takistada ja minimeerida taimekahjustajate levikut ning nende poolt tekitatavat kahju. Tõhusa enesekontrollisüsteemi rakendamine on tähtis osa taimetervise hea seisundi hoidmisel ja tootjate konkurentsivõime parandamisel.

2023. aastal võtsime osa EFSA poolt koordineeritud taimetervise teemalisest teavituskampaaniast #PlantHealth4Life, mille tegevused jätkuvad ka 2024. ja 2025. aastal. Tegemist on mitmeaastase kampaaniaga, mille algatajaks on Euroopa Komisjon ning mis põhineb EL riikides tehtud põhjalikul analüüsil, kus uuriti taimetervise seotud arusaamasid ja käitumismustreid. Sihtrühmadeks on reisijad, hobiaednikud ja noored lapsevanemad. Kampaania jaoks loodi kõigile osalevatele riikidele koduleht, kampaania väliplakatid ning muu visuaalne identiteet.

Taimetervise päeva 2025 raames on plaanis koostöös METKi ja PTAga koostada saare-salehundlase teemaline õppematerjal, mis annab ülevaate kahjuri bioloogiast, levikust ja kahjustusest ning õpetab, kuidas vabas looduses kahjurit ära tunda. Õppematerjal oleks suunatud kõikidele huvilistele, aga eelkõige saaksid kasu sellest haljastajad, arboristid ja teised, kelle valdkond on seotud metsanduse, aianduse või haljastusega. Saare-salehundlane on Eestile suure tähtsusega ohtlik taimekahjustaja, mille lähim kolle asub meile kõigest 100 km kaugusel Peterburi regioonis. Asjakohane õppematerjal aitaks tõsta inimeste teadlikkust ja juhiks tähelepanu looduses toimuvale. Kahjuri regulaarne seiramine ja varajane avastamine võimaldab õigeaegset sekkumist, vältides potentsiaalselt laialdasemat levikut.

Taimetervisealane koostöö on oluline erinevatel tasemetel, sh regionaalsel ja rahvusvahelisel. Rahvusvahelist teaduskoostööd koordineerib koostöövõrgustik Euphresco, milles osalemine toetab riigi jaoks olulist teadustööd taimetervise valdkonnas. Eesti teadlaste osalus nendes projektides jätkub. 2024. aastal algas kaks uut projekti, üks neist („*Virulence of potato cyst nematode populations used for testing potato varieties to assess resistance*“) Eesti Maaülikooli koordineerimisel. Teises projektis („*Improving detection of quarantine rust fungi (IDQRusts)*“) osalevad teadlased Eesti Maaülikoolist ja METKist.

2025. aastal on plaanis koostada taimetervise baromeeter, mis tööriistana annaks valdkonnas toimuvatest muudatustest sisulisema ülevaate ja hõlmaks valdkonna erinevaid mõõdikuid. Baromeeter oleks kompleksne mõõdik, mis hõlmaks olulisemaid taimetervise valdkonna näitajaid ja koondaks need ühtseks ülevaateks valdkonna seisust. See võimaldaks anda üldhinnangut Eesti taimetervise olukorrale aastapõhiselt võrrelduna eelnevasse perioodi ning lisaks saaks hinnata olukorra muutusi mõjukomponentide kaudu. Koos toiduohutuse ja loomatervise baromeetriga võiks see olla potentsiaalselt üks lüli, andmaks üldisemat ülevaadet kogu toidutootmise ahela ohutusest.

Oodatav tulemus:

Ohtlike taimekahjustajate puhangute arv ei ületa 4.

Loomatervise ja – healu ja söödaohutuse valdkonna väljakutsed, tegevused ja oodatavad tulemused

Väljakutsed:

Loomatervis:

Loomataudide levikut ja jõudmist Eestisse mõjutavad mitmed tegurid nagu kliimamuutused, loomade ja lindude ränne, globaliseeruv kaubandus ning inimeste reisimine. Karjatervise tasandil mõjutavad kriisid põllumajanduses loomapidaja suutlikkust panustada loomatervise taseme tõusu. Suureks ohuks on sigade Aafika katk (SAK) ja linnugriip ning uued võimalikud esilekerkivad taudid. Peetavatel loomadel loomataudide esinemise ärahoidmiseks on oluline bioturvameetmete järjepidev rakendamine, metsloomade puhul on suur roll taudijuhtude tuvastamisel ja leviku tõkestamisel jahimeeste, PTA, LABRIS ja Keskkonnaameti omavahelisel koostööl. Oluline on labori (LABRIS) suutlikkus haigustekitajaid kiiresti ja täpselt diagnoosida. Samuti on oluline PTA ja Keskkonnaameti tööjaotuse täpsem määratlemine SAKi tõrjumisel metssigade populatsioonis.

2021. aastal vähendas EL taudiennetuseks ettenähtud kaasrahastuse osakaalu. Varasem kaasrahastuse osakaal oli sõltuvalt taudist 50-70%, nüüd vaid 20-30%, mis tähendab, et taudijuhtumite esinemise korral kompenseerib EL väiksema osa kogukulutusest. Seega on jätkuvalt oluline, et tagatud on valmisolek riigieelarves PTA-le ette näha vajalikud vahendid taudiennetuse ja taudi puhkemisel leviku ohu kõrvaldamisega kaasnevate kulude katteks ning loomapidajale ettenähtud kahjude kompenseerimise tagamiseks.

 Antimikroobsete ravimite vastutustundetu kasutamine suurendab mikroobide resistentsuse (AMR) kujunemist. Eestis müüdnud antibiootikumide toimeainete kogused on varasematel aastatel vähenenud, kuid langustrend on peatunud. Ettenähtud eesmärkide saavutamiseks on seega vaja järgnevatel aastatel teha järjest suuremaid pingutusi. Tulenevalt AMR tegevuskavast (Mikroobide antibiootikumiresistentsuse vähendamise tegevuskava veterinaarmeditsiini valdkonnas aastateks 2021–2026) on vaja jätkuvalt lisaressurssi, et suurendada koolitustellimust antibiootikumide teadliku kasutamise kohta ning tõsta sidusrühmade teadlikkust antibiootikumide kasutamisest. Peamised väljakutsed on lisaks veterinaararstide seas vastutustundliku kasutamise ja selle olulisuse kohta järjepidevale teadlikkuse tõstmisele ka väärkasutuse tuvastamine ja sellele mõjusalt reageerimine ning loomapidajate teadlikkuse tõstmine loomade head tervisealast seisundit tagavatest korralduslikest meetmetest.

 Riiklikud registrid ja valdkonnaga seotud asutuste (PTA, LABRIS) infosüsteemid vajavad lisaarendusi ja täiendavaid funktsionaalsusi vastavalt ajas muutuvatele vajadustele. Oluline on, et andmekogude funktsionaalsus aitab kaasa PTA ja LABRISe töö efektiivsemaks muutmisele ning arenduste hankimisel tagatakse, et andmekogu kasutamine lihtsustab tööülesannete täitmist. Olemasolevate andmete tegelikkusele vastavus andmekogudes vajab samuti pidevat kontrolli ja korrigeerimist nii järelevalve korraldamise kui ka poliitika kujundamise jaoks asjakohase sisendi saamiseks. Arendamist vajavad IT ühendused asutuste (PTA, LABRIS, PRIA) vahel.

 Olemasoleva ressursi tingimustes ei ole tagatud ühtlane järelevalvega kaetus ja sündmustele reageerimise võimekus. Kriitilistes punktides on vähe inimesi ja kompetentsi, mis ei võimalda kõiki riske järjepidevalt ja süsteemselt hinnata ega juhtida. Samuti on probleeme PTA loomatervise ja -heaolu valdkonnas personali värbamise ja kaadrivoolavusega. Põhjuseks veterinaararsti haridusega järelevalveametnike palkade madal konkurentsivõime tööturul võrreldes praktiseerivate veterinaararstidega. Veterinaararsti haridusega (ja ka muu taustaharidusega) laborispetsialistide puudus ning madal palgatase takistab ka LABRISel vajaliku kvalifikatsiooniga inimeste leidmist ning juba väljaõppinud spetsialistide püsimist.

 Loomatervise, loomaheaolu aga ka toiduohutuse tagamisel on probleemiks veterinaararstide vähesus. Veterinaararstide koolitustellimus on olnud juba mitmeid aastaid sama, kuid lõpetajate arv on aasta-aastalt vähenenud, mis on tinginud olukorra, kus sektori vajadus on eeldatavalt suurem kui koolitatute arv. See võib omakorda viia olukorrani, kus me ei suuda tagada piisavalt kõrget loomatervise ja -heaolu taset, mis mõjutab ka inimeste tarbitava toidu ohutust. Olukorra lahendamist riigi tasandil takistab otsustusprotsessides vajaminevate tegelikkust peegeldavate andmete puudumine veterinaararstide hõivatuse kohta tööturul.

 Ootused laboranalüüside kvaliteedile, kiirusele ning täpsusele on kõrgemad kui kunagi varem. LABRIS on loomatervise valdkonnas võimeline ja valmis diagnoosima laia nimekirja erinevate loomaliikide nakkushaigusi. Lisaks peab LABRISel olema valmisolek diagnoosida operatiivselt eriti ohtlikke loomataude (nt lindude gripp, SAK, suu- ja sõrataud) ja teatavaid ohtlikke loomataude (nt marutaud, brutselloos, siberi katk). Oluline on tagada LABRISe suutlikkus (aparatuur, meetodid, tehnoloogiad, kompetents, ruumid, bioohutuse- ja bioturvalisuse nõuete täitmine) teenuseid vajalikul tasemel osutada, sh stabiilne rahastus investeringute tegemiseks, et vältida investeringuvajaduste kuhjumist. Alarahastus võib seada ohtu laboriteenuse arendused ja kvaliteedi ning põhjustada ohtu laboritöötajate tervisele.

Söödaohutus:

 Söödaohutus on otseselt seotud loomade tervise ja heaolu tagamisega ning selle kõrge tase toetab kasumlikku põllumajandustootmist ning kaitseb inimest ja ühiskonda inimtervise ning keskkonnaga seotud riskide vähendamise kaudu. Tõhusa järelevalvesüsteemi tagamiseks on tarvis tõsta PTA suutlikkust tegeleda erinevate riskidega ning laiendada tegevusi olemasolevate ja uute riskide (söödapettused, kolmandatest riikidest pärit sööt, e-kaubandus, kliimamuutuste mõju, uued tehnoloogiad, uued söödamerjalid) haldamiseks söödast. Aasta-aastalt sööda käitlejate arv tõuseb, aga PTA kontrollide arv langeb. Seda mõjutab nii inimeste kui ressursside puudus.

 Imporditud proteiinsööda asendamine kohalike proteiinsöödadega, et aidata vähendada loomakasvatuse keskkonnamõjusid. Strateegias „Talust taldrikule“ on seatud eesmärgiks imporditud söödamaterjalide asendamine EL-is kasvatatud taimsete proteiinide ja alternatiivsete söödamaterjalidega.

 Suuremat tähelepanu ja ressursi vajab teaduse arendamine söödaohutuse valdkonnas, vaja on suurendada teadlaste arvu ja teadustööde, sh rakenduslike teadustööde mahtu.

 Söödaohutuse tagamiseks on vaja suurendada söödast võetavate kontrollproovide ning tellitavate analüüside mahtu arvestades olemasolevaid (nt dioksiinid, mükotoksiinid, looduslikud toksiidid, raskmetallid, ohtlikud botaanilised lisandid) ja uusi riske (nt ergotalkaloidid, nikkel, mis on välja toodud komisjoni soovitusel (EL) 2016/1110, 2012/154 jt). Riskipõhist lähenemist arvestades tuleks proovide hulka tõsta minimaalselt 30%.

Loomade heaolu:

 Vihjete arv loomade heaolu ja pidamisnõuete rikkumiste kohta nii lemmik- kui ka põllumajandusloomade pidamisel on pidevas tõusutrendis, kuid vihjete menetlejate arv PTA-s pole kasvanud, mistõttu on järelevalveametnike töökoormus väga suur. Töömaht on aastatega vihjete märkimisväärse tõusu tagajärjel mitmekordistunud, mis on omakorda suur väljakutse PTA-le loomade heaolu valdkonna töö korraldamisel ja ühiskonna ootustele vastamisel. Kui 2019. aastal sai PTA 394 vihjet loomade heaolu võimalike rikkumiste kohta, siis 2023. aastal oli vihjete arv tõusnud 852ni. Aasta lõpuks oli menetlemata või menetlus pooleli 30% vihjetest. Võrreldes 2022. aastaga, mil poolikuid või veel alustamata menetlusi oli aasta lõpuks 48%, on järelevalveolukord paranenud, vaatamata sellele, et vihjete arv on suurenenud. Tõhusa järelevalvesüsteemi tagamiseks ja vihjete menetlemiseks on PTA-l vaja sihitatumalt planeerida nii rikkumisi ennetavaid kui ka rikkumistele järgnevat tegevusi. Siiski vajab PTA ka täiendavat ressursi järjest suureneva töökoormusega toime tulekuks.

 Lemmikloomade arvukus ja nendega seotud piiriülene kaubandus kasvab pidevalt. Tegemist on tähelepanu vääri valdkonnaga eelkõige zoonooside leviku, illegaalse kaubanduse ja pettuste esinemise tõttu. Lisaks koertele ja kassidele, kes on Eestis kõige tavapärasemad lemmikloomad, peetakse mitmesuguseid eksootilisi ja muid harva lemmikloomana peetavaid loomaliike. Loomapidajate vähene teadlikkus oma lemmikloomale vajalikest liigiomastest pidamistingimustest ning ebaausaid kauplemistaktikaid kasutavate lemmikloomadega kauplejate hoolimatus looma vajadustest on suur oht lemmikloomade heaolule ja tervisele. Esineb lemmikloomade dokumentide võltsimist ja loomapidajate teadmatust neile kehtivatest nõuetest, mis muuhulgas seab ohtu Eesti marutaudivaba staatuse. Samuti ei pruugi leiduda Eestis veterinaararsti, kes oleks teadlik harvapeetava lemmikloomaliigi bioloogiast, füsioloogiast või puudub veterinaaril piisav ettevalmistus ja kogemused selliste isendite raviga. Vaatamata sellele, et tunnetuslikult on inimeste teadlikkus lemmikloomade heaolust ja väärkohtlemise märkamise tõusuteel, on endiselt oluline tõsta ühiskonna teadlikkust loomade heaolu arvestava loomapidamise kohta ja parandada lemmikloomapidamiskultuuri Eestis.

 Veterinaararstide sõnul on lemmikloomade arv viimastel aastatel järsult tõusnud. Lemmikloomade kohta arvestuse pidamise kohustus on kohalikel omavalitsustel (KOV). Erinevates KOVides on erinev rahaline võimekus ja moodused arvestuse pidamiseks, mistõttu ülevaade tegelike lemmikloomade arvude kohta on tõenäoliselt puudulik. Siiski on see oluline lemmikloomaomanike ja lemmikloomade jaoks vajalike teenuste pakkumiseks: koerte jalutusväljakud, prügikastid väljaheidete jaoks, teavitustöö KOVis vastavalt seal peetavatele loomaliikidele jne. Riigi tasandil puudub seega ülevaade Eestis peetavate lemmikloomade liigilisest kooslusest, isendite arvust ja paiknemisest. Samuti puudub üleriigiline nõue lemmikloomade kiibistamiseks ja registreerimiseks, mis on kõige efektiivsem moodus lemmikloomade kohta arvestuse pidamiseks ning lahti pääsenud lemmikloomade tagastamiseks omanikele. Müüdüd lemmikloomatoidu koguste põhjal on teada, et üle poolte Eestis peetavatest koertest ja kassidest ei ole üheski KOVi registris registreeritud. See asjaolu suurendab KOVide kulu hulkuvate loomade pidamise korraldamisel varjupaikades, sest kui lemmiklooma omanikku ei ole võimalik tuvastada, katab loomale tehtud kulutused KOV. KOVid ja

loomakaitseorganisatsioonid on pöördunud riigi poole, et kirjeldatud olukord saaks lahenduse nii KOVide kui ka Eestis peetavate lemmikloomade hüvanguks.

Tegevused:

Loomatervis:

Alates 2024. a toetatakse Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika (ÜPP) sekkumise kaudu loomade heaolu, mahepõllumajandusliku loomakasvatuse, loomade tervist edendavate kõrgemate majandamisnõuete ja loomatauditõrje programmi rakendamist. Vajadus on karjatervise programmi toetusmeetmete rakendamiseks ka teistes loomakasvatusektorites lisaks piimakasvatusektorile.

Loomataudide ennetamise ja efektiivse tõrje korraldamiseks peetakse jooksvat arvestust taudidele vastuvõtlike loomade, nende pidamiskohtade ning liikumiste kohta. Kui seni on kehtinud kohustus bioturvalisuse kava koostamiseks sigade, kodulindude, kalade ja koorikloomade pidamise korral, siis taudiennetuse lisameetmena alustatakse 2024. aastal kohustuse laiendamise ettevalmistust veiste ja hobuste pidamisel. Vastav muudatus jõustub 2025. aastal.

Komisjoni rakendusmääruse (EL) 2018/1882⁶ lisas loetellu kantud loomataudide riskipõhise passiivse seire süsteemi arendamine.

Tulenevalt loomatervise määruse nõudest peab iga loomapidamisettevõtte kohta olema märgitud erinevate loomataudide karja staatus. 2024. aastal algas ettevalmistus, et lähiaastatel PRIA põllumajandusloomade registrisse vastav võimekus luua. LISAARENDUSE JAOKS vajaduste kaardistamise ja töö ettevalmistusse on kaasatud nii ReM, PRIA, PTA kui ka LABRIS.

Viiakse läbi eelanalüüs arendamiseks loomapidajatele e-teenus PRIA tehnilisse keskkonda, et hallata ja/või edastada olulisi karjaarvestusega seonduvaid andmeid ühtsesse riiklikku andmekogusse (nt põllumajandusloomade registri osana). Lahenduse eesmärgiks on luua tehniline keskkond loomatervisega seotud detailandmete keskseks ja kvaliteetseks haldamiseks, sh andmete ristkasutus (mille eelduseks on agregeerimata kujul masintöödeldavad andmed). Sisuliselt saaks olema tegemist keskse e-põlluraamatu (võeti kasutusele 01.04.2024) analoogiga loomakasvatuses.

Aastatel 2024-2026 viiakse läbi uuring „Väikestes kodumajapidamistes peetavate põllumajanduslindude karjade terviseuuring seoses „Üks Tervis“ lähenemisega“. Põllumajanduslindude pidamine kodumajapidamistes on viimasel ajal Eestis märgatavalt kasvanud. Eriti tähelepanuväärne on väikeste põllumajanduslindude karjade (hobilinnukarjade), suurusega 10-200 lindu, hulga suurenemine. Mitmed kodumajapidamised peavad linnukarju otse tarbijale mune, linnuliha ja paljundusmaterjali turustamiseks, kuid selliste linnukarjade tervises seisundi kohta ei ole riigil piisavalt teavet. Seetõttu on oluline uurida neis karjades peetavate lindude loomatervise seisundit, sealhulgas haiguste levikut ning kasutatavaid ravimeetodeid ja vaksineerimispraktikaid.

PTA alustab ja jätkab ettevõttepõhist riiklikku seiret ettevõtetes, mis soovivad taotleda veiste infektsioosne rinotraheidi ja viirusdiarröa vaba staatust.

2023. aastal valmis riikliku veterinaararstide registri osana antibiootikumide kasutamise e-andmekogu, kuhu sisestavad andmeid veterinaararstid. Kogutavate andmete põhjal on võimalik näha, milline on suhe antibiootikumide müügikoguste ja tegeliku kasutamise vahel ning planeerida tegevusi

⁶ Commission implementing regulation (EU) [2018/1882](#) of 3 December 2018 on the application of certain disease prevention and control rules to categories of listed diseases and establishing a list of species and groups of species posing a considerable risk for the spread of those listed diseases

antibiootikumide kasutamise vähendamiseks valdkondades, kus on tuvastatud vajadus täiendavaks sekkumiseks. Koos antibiootikumide kasutuse e-andmekogu kasutuselevõtuga paraneb programmiperioodil antibiootikumide kasutuse läbipaistvus loomakasvatustes ning tõhustub veterinaarseks otstarbeks kasutatavate ravimite ja ravimsöötade kasutuse üle tehtav järelevalve. Järjepidevalt tõstetakse veterinaararstide, loomapidajate, ravimsööda käitlejate ja toidukäitlejate teadlikkust antibiootikumide kasutamisest ning jätkatakse AMRi seire ning teadus- ja rakendusuringutega vastavalt AMR tegevuskava tegevustele.

Antibiootikumide kasutamise e-andmekogu juurde on arendatud lisamoodul, kuhu veterinaararstid saavad alates 2024. aastast sisestada andmeid teostatud vaksineerimiste kohta. Vaksineerimisandmete kogumine on oluline loomataudide ja zoonooside ennetuse korraldamiseks ja kaubanduspartneritele rakendatavate meetmete tõenduspõhiseks esitamiseks.

2023. aastal telliti Eesti Maaülikoolilt uuring „Lemmikloomadelt (sh linnud, tuhkud ja eksootilised lemmikloomad) isoleeritud *E. coli*, *Staphylococcus spp.*, *Pseudomonas aeruginosa* ja metitsilliinresistentne stafülokokk (MRSA) AMR uuring seoses „Üks Tervis“ lähenemisega ja neile loomaliikidele ravijuhiste koostamine“. Tegu on teadusliku läbilõikeuringuga lemmikloomadena peetavatelt loomadelt isoleeritud haigustekitajate resistentsusest. Eesmärgiks on muuhulgas hinnata antibiootikumide kasutamise ja resistentsuse seoseid Eestis. Uuringule tuginedes koostatakse lemmikloomadele ravijuhised. Uuringu valmimistähtaeg on 2025. aastal.

ReMi tellimusel alustas 2023. aastal LABRIS riskihindamisüksus seireprojektidega, mille käigus saadakse ülevaade piimaveistelt, lihaveistelt ja väikemäletsejalistelt (lambad, kitsed) pärinevate haigustekitajate antibiootikumiresistentsuse ja seose kohta antibiootikumide kasutamisega. Piimaveistel esineb mikroobiliike, mille AMR hindamine on oluline nii inim- kui ka loomatervise seisukohalt. Väikemäletsejaliste ja lihaveiste karjatamine ning selle mõju looduskeskkonnale on positiivne, kuid puuduvad uuringud neilt pärineva normaalmikrofloorasse kuuluvate enterobakterite AMR kohta. Nimetatud uuringud toetavad AMR tegevuskava rakendamist ja antibiootikumide kasutamises vajalike muutuste elluviimist. Uuringud väikemäletsejaliste ja lihaveiste kohta kestavad 2025. aasta lõpuni, piimaveiste kohta 2024. aasta lõpuni. Kõigil loomagrupidel hakkavad toimuma teatava regulaarsusega kordusuuringud olukorra kaardistamiseks aastate vältel.

Enamik uutest esilekerkivatest inimesi ohustavatest nakkushaigustest on zoonoosid ehk loomadelt inimestele (ning ka vastupidi) üle kanduvad nakkused. Kuna loomade tervis, inimeste tervis ja keskkond on omavahel seotud, on tungiv vajadus zoonootiliste haiguste kiiremaks ja tõhusamaks tõrjeks. Seda on võimalik saavutada üleminekuga kitsamalt valdkonnapõhiselt lähenemiselt lähenemisviisile „Üks Tervis“. 2024-2026 kestva projekti „Koordineeritud seiresüsteemi loomine ühe tervise lähenemisviisi alusel“ raames seiratakse loomi ja haigustekitajate siirutajaid Lääne-Niiluse palaviku, puukentsefaliidi, Lyme'i tõve, Q-palaviku ning esilekerkiva taudi (haigus Y) tekitajate või nende vastaste antikehade tuvastamiseks. Eesmärk on toetada prioriteetsete haigustekitajate koordineeritud seiresüsteemi loomist ja laiendamist igas osalevas riigis. Projektis osaleb 11 Euroopa riiki, Eestis koordineerib projekti LABRIS, partneriteks PTA, Eesti Maaülikool ja Terviseamet.⁷

LABRIS osaleb Soome partnerina EFSA projektis „Suutlikkuse loomine kõrge patogeensusega lindude gripi aktiivseks seireks metslindudel Euroopas“ Soome lahe piirkonna lindude gripi seires. Seire toimub kolme aasta jooksul (2024-2026) ja viiakse läbi sügiseti rändlindudel proovide kogumisega. Projekti eesmärk on parandada ja täiendada olemasolevaid seiretegevusi, et tagada riiklikul tasemel pikaajaline suutlikkus lindude gripi viiruste aktiivseks seireks metslindudel (koostöös REMi, PTA, ornitoloogide, jahimeeste ja LABRISega) ja luua süsteem kiireks viiruse avastamiseks ja viiruse tüvede täpseks iseloomustamiseks. Täpsem viiruse

⁷ [OH4Surveillance | Riigi Laboriuuringute ja Riskihindamise Keskus \(agri.ee\)](#)

tüvede geneetiline iseloomustamine aitab määrata nende patogeensust ja selgitada võimalikku imetajatele ülekandumist ning on abiks ennetavate tegevuste planeerimisel, et taudi levikut kontrolli all hoida.

 Jätkub 2023. aastal alustatud PTA ja LABRISe koostöö loomataudide prognoosimudelite ja mõjude hindamise mudelite väljatöötamisel ja ohuprognosidena sõnastamisel ning tauditõrjeprogrammide ja nende rakenduskavade ajakohastamisel.

 Olemasolevad ja loodavad digilahendused ning infosüsteemid loovad PTA-le võimalusi järelevalvega seotud kitsaskohadega tegelda ning liikuda efektiivse riskipõhise järelevalve suunas. Andmete analüüsimine ja neist saadava info kasutamine omakorda võimaldab järelevalve ressursse paigutada asjakohastes teenustesse.

 Teadlikuks ja vastutustundlikuks loomapidamiseks vajalike teadmiste omandamist toetab riik teadmussiirde pikaajaliste programmide kaudu, 2025. aastast ÜPP AKIS⁸ sekkumise kaudu. Toimuvad erinevad koolitused, infopäevad, õppereisid koos farmi külastustega ja konverentsid, mille eesmärk on tõsta loomakasvatavate teadlikkust loomakasvatusest ja loomade heaolust. Loomapidajate koolitamise ja tarbijate teavitamise kaudu motiveeritakse neid tegema otsuseid, mis panustaks loomade tervise ja heaolu tõusu, parandaks tootja konkurentsivõimet ning suunaks tarbijate ostuotsuseid. Selleks, et tõsta süsteemset tarbijate teadlikkust loomade tervise ja heaolu teemadel, tuleb leida täiendavaid ressursse. Loomakasvatavate teadlikkus loomatervise riskidest ja kehtivatest nõuetest vajab järjepidevat tõstmist.

 LABRIS täidab volitatud labori ja riikliku referentlabori ülesandeid. Lisaks tagatakse AMR riiklike seirete läbi viimine. Tagatud on valmisolek diagnoosida operatiivselt eriti ohtlikke ja teatavaid ohtlikke loomataude, luuakse võimekus tuvastada senisest paremini võimalikke uusi ja esilekerkivaid loomataude.

 Algavad labori infosüsteemi (LIS) loomatervise valdkonna arendused. Muuhulgas kavandatakse ühendused PTA ja PRIA andmebaasidega.

 Veterinaararstide vähesuse probleemistikust täpsema ülevaate saamiseks on vaja kaardistada veterinaararstide tööhõivet puudutav seis riiklikus veterinaararstide registris. See annab selgema pildi sellest, kui paljud tegevusluba omavatest veterinaararstidest tegelevad põllumajandus- või lemmikloomadega ning kui paljud on tööl riigiametites. Käimas on arutelud, millisel viisil veterinaararstide registris töökoha kohta esitatavate andmete kogumisega edasi liikuda – kas on esmalt vaja muuta selleks veterinaarseadust või piisab praegusest õigusruumis sätestatust ja saab kohe edasi liikuda veterinaararstide registris sellekohase IT-arendusega.

Söödaohutus:

 Aasta-aastalt omab suuremat rolli söödalisandite kasutamine söödas, seda nii loomade heaolu suurendamise kui ka keskkonnamõjude vähendamise aspektist. Söödas kasutataval söödalisandil peab olema kehtiv luba selle kasutamiseks Euroopa Liidus ning kasutusloaga söödalisandid on kantud söödalisandite registrisse. Strateegia „Talust taldrikule“ all on planeeritud algatus söödalisandite määrase ülevaatamiseks, et hõlbustada kestlikult toodetud ja innovaatiliste söödalisandite (nt zootehnilised lisandid, mis soodustavad toitainete omandamist või vähendavad metaani emissiooni) turuleviimist, vähendamaks loomakasvatuse keskkonnamõju. Euroopa Komisjon peaks esitama vastava õigusaktiettepaneku söödalisandite määrase muutmiseks.

 Jätkata tuleb söödakäitlejate süsteemse teavitamisega kehtivatest ja uutest nõuetest (näiteks teemakohased infopäevad) ning käitlejate ja loomapidajate teadlikkuse tõstmisega söödaohutusest. Arendada tuleb olemasolevat nõuandesüsteemi söödaohutuse osas.

⁸ AKIS – Agricultural Knowledge and Innovation System – põllumajanduslike teadmiste ja innovatsiooni süsteem.

EL otsustusprotsessis osalemine, kus toimub pidev nõuete ajakohastamine.

Söödaohutuse õigusnormide kaasajastamine ja õiguse korrastamine. Ülevaatamisel on valdkonna riigisiseste õigusaktide aja- ja asjakohasus, et tagada kehtivate õigusnormide eesmärgipärasus. Koostatakse vajalikud analüüsid ja analüüsist lähtuvad vajalikud tegevused viiakse ellu etapiviisiliselt vastavalt kokkulepitud ajakavale.

Laboriteenus peab olema operatiivselt kättesaadav, et olukordi hinnata ning tõenduspõhiseid inimeste ja loomade tervist puudutavaid otsuseid langetada. Seetõttu on oluline tagada suutlikkus (aparatuur, meetodid, kompetents, ruumid) osutada riiklike teenuseid vajalikul tasemel (seniste teenuste jätkumine ja uued teenused Eesti välise laborite teenuste kasutamise osakaalu vähendamiseks). Ebastabiilne vahendite eraldamine investeringute tegemiseks viib investeringuvajaduste kuhjumiseni. Järelevalve toimingud peavad põhinema analüüsi-, uuringu- ja diagnoosimeetoditel, mis vastavad tänapäevastele teaduslikele standarditele ja mis annavad usaldusväärseid tulemusi.

2025. aastal on kavas alustada uuringuga „Proteiinsöötades Eesti päritolu tooraine osakaalu suurendamise võimalused“. Eesmärk on suurendada Eesti päritolu tooraine osakaalu Eestis peetavatele põllumajandusloomadele söödavates proteiinsöötades, kaitsmaks keskkonda ja vähendamaks majanduslikku ebakindlust. Projekti kestvuseks on planeeritud neli aastat.

2023. aastal alustati uuringuga „Teatud mükotoksiinid toidus ja söödas“. Töö raames määratakse riskitase erinevate elanikkonnarühmade korral (saadavushinnang) ning riskitase tundlikele loomaliikidele. Lisaks hinnatakse kliima muutuste mõju teatud mükotoksiinide sisaldusele Eestis kasvatatud toidu ja sööda teraviljades. Projekt lõpeb 2026. aastal.

Loomade heaolu:

EK volitas Euroopa Toiduohutusametit (EFSA) koostama teaduslikke arvamusi erinevate loomaliikide ja -rühmade kohta kuni 2030. aastani. Praeguseks on avaldatud arvamused mitmete loomaliikide pidamis- ja vedamistingimuste kohta. Kõigi loomarühmade puhul on leitud heaolu riske ja esitatud soovitusid nende leevendamiseks. EFSA arvamuste alusel esitab EK eelnõud heaolu reguleerivate õigusaktide muutmiseks. Kuna põllumajandussektori tegevussuunad riigiti erinevad, on oluline eelnõude läbirääkimistel seista samaaegselt loomade heaolu ja põllumajandussektori elujõulisuse eest Eestis ning arvestada Eesti loomakasvatajate ja -pidajate jaoks oluliste vajadustega. Samuti on oluline juba praegu motiveerida ja toetada põllumajandusettevõtteid kõrgemaid heaolustandardeid rakendama, et üleminek oleks sektori jaoks võimalikult valutult. Loomapidamisel miinimumnõuetest kõrgemate heaolu standardite rakendamist ja teadlikkuse tõstmist toetatakse ÜPP sekkumisega „Loomade heaolu toetus“.

EK avaldas detsembris 2023 kaks eelnõu ettepanekut loomade heaolu parandamiseks: määrus koerte ja kasside heaolu ja jälgitavuse kohta ning loomade kaitsest vedamise ja sellega seotud tegevuste ajal. Mõlema eelnõu kohta tagasiside ja seisukohtade saamiseks korraldati 2024. aastal kaasamisüritused sektorite esindajatega ning lepiti kokku ühises lähenemises, mille Vabariigi Valitsus ka heaks kiitis. Koerte ja kasside heaolu ja jälgitavuse reguleerimise eesmärk on vastata EL elanike ootustele lemmikloomade heaolu tagamisel, ühtlustada erinevate liikmesriikide vahel koerte ja kassidega kauplemisega tegelevatele ettevõtjatele kehtestatud nõudeid ning võidelda efektiivsemalt koerte ja kasside ebaseadusliku kaubandusega. Määrust loomade kaitsest vedamisel ja sellega seonduvate toimingute ajal ei ole uuendatud ligi 20 aastat, mistõttu kõrgeenenud ühiskonna ootustele vastamiseks ja loomade heaolu tagamiseks on plaanis vedamise tingimusi muuta rangemaks.

 Loomapidajate teavitamine ja koolitamine toimub loomakasvatuse teadmussiirde programmide kaudu, 2025. aastast ÜPP AKIS⁹ sekkumise kaudu. Toimuvad erinevad koolitused, infopäevad, õppereisid koos farmi külastustega ja konverentsid, mille eesmärk on tõsta loomakasvatajate teadlikkust loomakasvatusest ja loomade heaolust. Kuna endiselt esineb teadmatust ja loomaheaolunõuete eiramist, on vaja järjepidevalt teha tööd loomakasvatajate teadlikkuse taseme tõstmiseks. Sellele aitab muuhulgas kaasa nimetatud programmide raames loodud teabematerjalide, infopäevade ja täiendõppe võimaluste olemasolu kohta teadlikkuse tõstmine, nende jagamine ja loomapidamise käigus nende teadmiste rakendamise kontroll kõigi, kuid eelkõige madalama teadlikkusega loomapidajate seas.

 2025. aastal esitatakse Riigikogule veterinaarseaduse muutmise seaduse eelnõu, millega on soov kehtestada üleriigiline koerte, kasside ja valgetuhkrute kiibistamise ja lemmikloomaregistris registreerimise nõue. Lisaks sellele luuakse õiguslik alus PRIA loomade registri juurde riigi lemmikloomaregistri loomiseks, kuhu tuleb edaspidi eelmainitud lemmikloomaliikide kiibistatud isendid registreerida. Seaduse muudatuse eesmärk on parandada lemmikloomadena peetavate loomade heaolu, leida võimalusi omaniku juurest lahti pääsenud looma kiireks tagastamiseks omanikule ja toetada KOVe, PTA-d, Maksu- ja Tolliametit ning Politseija Piirivalveametit lemmikloomadega seonduvate ülesannete täitmisel. Muudatuse aluseks on 2023. aastal koostatud veterinaarseaduse muutmise seaduse väljatöötamiskavatsus (VTK).

 2025. aastal on plaanis algselt algatada loomakaitseseaduse muutmise seaduse eelnõud. Esmase prioriteedina koostatakse eelnõu, millega keelustatakse Eestis uute puurikanalate ehitamine alates 2026. aastast ja munakanade puurispidamine alates 2035. aastast. Järgmises etapis koostatakse eelnõu, millega tehakse ettepanek peamiselt lemmikloomade heaolu parandavate muudatuste tegemiseks, nende hulgas koerte ketispidamise ja zoofiilia keelustamine, lahenduste kirjeldamine varjupaika jõudvate ja hulkuvate lemmikloomaliikide isendite arvu vähendamiseks ning järelevalvega seotud aspektide täpsustamiseks. Eelnõu tugineb 2024. aastal koostatud loomakaitseseaduse muutmise seaduse VTK-l.

 PTA teeb fookuseeritud järelevalvet ühiskonna ootustele vastamiseks loomade heaolu tagamisel nii põllumajanduslikus loomakasvatuses kui lemmikloomade pidamisel.

Oodatavad tulemused:

EL teavituskohustuslike loomataudijuhtude arv ei ületa 120.

Loomatervise ja -heaolu baromeetri tase võrreldes eelmise aastaga ei lange.

5.5 Programmi tegevus – Toiduohutuse poliitika kujundamine ja rakendamine

Programmi tegevuste kirjelduses kasutatud sümbolite tähendused: Väljakutsed; Uuringud ja analüüsid; Projektid; IT-arendused; Koolitused; Pidevad tegevused

Eesmärk	Eestis toodetud ja tarbitav toit on ohutu ning tarbija teadlikkus toiduohutusest on kõrge ja tehtud valikud on tervist toetavad				
Möödik	Tegelik tase	Sihttase			
	2023	2025	2026	2027	2028

⁹ AKIS – Agricultural Knowledge and Innovation System – põllumajanduslike teadmiste ja innovatsiooni süsteem/ÜPP SK kirjas kui Põllumajanduse teadmussiirde- ja innovatsioonisüsteem.

Toiduohutuse baromeeter	100,69	≥100	≥100	≥100	≥100
Tarbija teadlikkuse baromeeter	65,8%	-	-	-	-

Väljakutsed, tegevused ja oodatavad tulemused

Väljakutsed:

 Toidu ohutuse ja usaldusvärsuse tagamine eeldab kohanemist ühiskonna ootustega, mistõttu on vaja järjepidevalt tõsta riigi suutlikkust tegeleda tõhusalt toiduohutuse riskide maandamisega ning toiduohutuse järelevalvega, sh riskihindamise ja –kommunikatsiooniga. Toidu ohutuse järelevalve, sh tööjõuressurss ja kompetentsid, vajab kohandamist tegelemaks uute riskidega (nt uuendtoidud, uued tehnoloogiad toiduga kokku puutuvate materjalide valdkonnas, toidu reformuleerimine, toidulisandite üha laienev turg, toidu reklaam ja keelatud väited, kestlikule toidusüsteemile ülemineku mõjutused) ning seirete ulatuse ja mahu suurendamist.

 Põllumajandus- ja Toiduameti võimekus toidupettuste valdkonnas vajab tõstmist. Ebaausate tegevustega toidu tarneahelas võib kaasneda risk rahvatervisele, majanduslik kahju tarbijatele ja käitlejatele, samuti seab see ohtu Euroopa Liidu siseturu efektiivse toimimise. Järelevalveasutusel peab olema teadlikkus ja võimekus eristada ja tõendada pettuse eesmärgil toime pandud tahtlikku nõuete rikkumist ja muud rikkumist. Toidupettuste kontroll peab olema üheks osaks riskipõhises järelevalves. Selle arendamiseks on vaja tagada piisav ressurss (mh tööjõud, andmeanalüüs, IT-lahendused sh masinõpe, seire, analüüsimeetodid jne), koolitada valdkonnale spetsialiseerunud eksperdid ja luua seire tööriühm ning tõhustada nii riikide kui asutuste vahelist koostööd.

 Toidulisandite järelevalve vajab tõhustamist, kuna nende toodete turustamisel kasutatakse palju keelatud väiteid. Samuti on probleemiks keelatud ained (nt loata uuendtoidud) ja vitamiinide/mineraalainete kogused üle ohutu tarbimise ülempiiri. Toidulisandite kontroll peaks hõlmama ka analüütilist kontrolli, kuid selleks on vajalik tõhustada analüütilist võimekust. Turul on ka taimsed toidulisandid, mille ohutust pole uuritud. Toidualases teabes, sh reklaamis on probleemiks, et kasutatakse selliseid toitumis- ja tervisealaseid väiteid, mis ei ole teaduspõhised ning lubatud. Kuna aga tarbijate teadlikkus on madal ja järelevalvel ei ole piisavalt ressurse, siis teatud toidu (sh toidulisandite) tootjad ja müüjad saavad turustamisel konkurentsieelise.

 Tänapäevases toidujärelevalve süsteemis kasutusel olevate IT-lahenduste (Põllumajandus- ja Toiduameti järelevalve infosüsteem, erinevad registrid) elutsükkel on lõppemas ning vaja on uusi IT-lahendusi, mis täidaksid muutuvast maailmast tulenevaid nõudmisi. Samuti peaks järelevalve tõhustamiseks kasutusele võtma IT-lahendustel põhinevad seire võimalused, nt e-kaubanduses toidulisandite ning toidualase teabe, sh tervise- ja toitumisalaste väidete valdkondades.

 Toiduohutuse tagamise üheks oluliseks osaks on seired. Tagamaks, et mitmeaastased riiklikud kontrollikavad hõlmaks igakülgset toidus esinevate saasteainete (sh veterinaaravimite jäägid, pestitsiidide jäägid) kontrolli, on EL tasandil täpsustatud proovivõtukavade koostamise põhimõtteid ning ette on antud miinimummahud. Toidu keemiliste riskide maandamise eesmärgil on lisaks vajalik koguda täiendavaid andmeid mitmete toidu saasteainete kohta (nt perfluoralküülühend, elavhõbe, nikkel jmt) ning toidu lisaainete ja toiduga kokkupuutuvatest materjalidest toitu migreeruvate ainete kohta, et hinnata võimalikku terviseriskitaset erinevatele elanikkonnarühmadele, arvestades tarbimismustreid ning riskijuhtimismeetmete võtmise vajadust, sh anda tarbimissoovitusi. 2024. a alustati toidu lisaainete ning

lõhna- ja maitseainete pilootseirega (EL üleselt on kokkulepitud uuritavad ühendid) ja 2027. a algab regulaarne seire.

 Järelevalve tegevuse toetamiseks on oluline, et järelevalveasutusele oleks tagatud ajas muutuvatele vajadustele ja nõuetele vastav analüüsiteenus. Viimase 10. a jooksul on kontrollivajadus toidutarneahelas kasvanud ja ühes sellega on kasvanud vajadus võtta suuremal hulgal kontrollproove ning tellida analüüse, arvestades olemasolevaid ja uusi riske. Ajas on tõusnud ka laborianalüüsidega seotud kulud (puudutab LABRIS ja METK laboreid ning välislaboritest tellitavat teenust), kuid rahastus on jäänud samale tasemele.

 Järelevalve ja seire toimingud peavad põhinema analüüsi-, uuringu- ja diagnoosimeetoditel, mis vastavad tänapäevastele teaduslikele standarditele ja mis annavad usaldusväärseid tulemusi. Seetõttu tuleb pidevalt kaasajastada labori seadmeparki, et see vastaks ajas muutuvatele vajadustele, nõuetele ja tehnilisele arengule ning võimaldaks kasutusele võtta uusi meetodikaid. Oluline on tagada suutlikkus (aparatuur, meetodikad, kompetents, ruumid) osutada riiklikke teenuseid vajalikul tasemel (seniste teenuste jätkumine ja uued teenused (nt taimetoksiinid, orgaanilised saasteained, toidu lisaained, toiduga kokkupuutuvatest materjalidest toitu migreeruvad ained, jmt) Eesti väliste laborite teenuste kasutamise osakaalu vähendamiseks). Investeeringute tegemiseks on vajalik stabiilne rahastus, et vältida investeeringuvajaduste kuhjumist. Strateegilistes valdkondades on kohapealse võimekuse loomine ülioluline, et kiiresti reageerida esile kerkivatele ohtudele, tuvastada toidupettuseid ning saada sisendit riskihinnanguteks.

 Erinevate laborite uurimustulemuste usaldusväärsuse ja võrreldavuse tagamiseks on loodud ELis referentlaborite võrgustik. Igal liikmesriigil on kohustus määrata referentlaborid iga määratud Euroopa Liidu referentlabori kohta. Eestis on enamik vajalikest referentlaboritest määratud, kuid teatud saasteainete ja loomataudide osas on Eestil jätkuvalt referentlaboratooriumid määramata, kuna Eestis puudub selleks praegu sobiv labor (näiteks tööstuslikult tekkivad saasteained, toiduga kokkupuutuvad materjalid) või siseriiklik laboriteenus välja arendamine ei ole otstarbekas (näiteks merelised biotoksiinid, hobuste aafrika katk). Sellistel juhtudel tuleb teenusepakkuja leida mõnest teisest ELi liikmesriigisist. 2024. aasta lõpu seisuga on vaja leida teenusepakkujaid 14 referenttegevuse valdkonnas.

 Eesti toiduohutuse alase situatsiooni hindamiseks on oluline tagada piisavas mahus teadusuuringute tegemine (sh laiaulatuslikum toidu kaudu saadavate saaste- ja lisaainetest ning toiduga kokkupuutuvatest materjalidest tulenevate riskide hindamine, toidupettuste tuvastamise meetodite arendamine, toidus esinevate pestitsiidide jääkide uurimine, sh ainete koosmõju hindamine, biomonitoring). Toiduohutuse riskihinnagute tegemisel on üheks oluliseks komponendiks rahvastiku toitumisandmete olemasolu. Praegu ei ole Eesti rahvastiku toitumist kajastavad andmestikud ajakohased.

 Oluline on üldsuse teavitamine toiduohutusega seotud riskidest ning riigi kommunikatsiooni alase võimekuse tõstmine. Tarbija teadlikkuse tõstmiseks on vaja kujundada süstemaatiline toiduohutuse teemaline teavitusprogramm.

 Vajadus on edendada kestlikku toidukeskkonda ning tarbijate kestlikumaid toiduvalikuid. Eesti rahvastiku toitumine ei ole piisavalt kestlik, kuna süüakse Eesti riiklikes toitumis- ja toidusoovitustes soovitatust oluliselt rohkem liha ja lihatooteid, magustatud piimatooteid, magusaid ja soolaseid näkse. Samas tarbitakse soovitatust vähem puu- ja köögivilju, täisteratooteid ja kala. Eesti täiskasvanud rahvastiku tervisekäitumise uuringu andmed aastast 2022 näitavad, et rohkem kui pooled kõigist 16–64 aastastest vastanutest on kas ülekaalus või rasvunud ning Eesti kooliõpilaste tervisekäitumise uuringu kohaselt oli 2021/2022. õppeaastal ülemäärase kehakaaluga 11–15 aastaseid õpilasi 20%. Tasakaalustatud toitumisega maandab tarbija muuhulgas ka toiduohutuse riske (nt lisa- ja saasteainete saadavus).

Tegevused:

Õigusloome ja analüüsid

 Rahvusvaheliste organisatsioonide töös ja EL otsustusprotsessis osalemine EL ning EE toiduseaduse reguleerimisala ulatuses (toidu keemilised ja bioloogilised riskid, töötlemisviisid, toidugrupi nõuded jm), kus toimub pidev nõuete ajakohastamine lähtuvalt uutest teadusandmetest ja loataotlustest.

 Tulenevalt Euroopa Komisjoni Rohelisest kokkuleppes ja selle raames esitatavatest strateegiatest peame tähelepanu pöörama toidusüsteemi kestlikumaks muutmisele. Toidusüsteemi kestlikumaks muutmisel panustavad erinevad algatused strateegiatest „Talust taldrikule“, „Euroopa Vähitõrjeplaan“, „Kemikaalistrateegia“, „Ringmajanduse tegevuskava“ jne. Euroopa Komisjonis on alustanud tööd üldise toiduseaduse ja kestlike toidusüsteemide töögrupp, mis hõlmab põllumajandus- ja keskkonnapolitiika, toiduohutuse ning tervise aspekte. Strateegia „Talust taldrikule“ näeb ette kestlikkuse õigusraamistiku väljatöötamise algatuse. Avaliku konsultatsiooni käigus on kogutud sisend, sh Eestist, kuid õigusakti eelnõu on ootel. Lisaks on Komisjon alustanud kestliku toidusüsteemi monitooringusüsteemi, mis sisaldab toiduahela kestlikkuse aspekte hindavaid indikaatoreid, väljatöötamist. See saab olema avalik virtuaaltahvel, mis näitab toidusüsteemi liikumist kestlikkuse suunas.

 Komisjoni strateegia „Talust taldrikule“ raames alustatud toidu märgistamisega seotud algatused (pakendi esikülje toitaineline märgisüsteem, tervise- ja toitumisalaste väidete aluseks olevate toitaineliste põhijoonte loomine, toidu päritolu ja säilimisaja esitamine ning alkoholi märgistus) ning toiduga kokkupuutuvate materjalide õigusraamistiku algatused on ootel.

 Toiduraiskamise vähendamise riigisisese tegevused toimuvad ministeeriumide (REM, KLIM, SOM) koostöös ning riikliku toidujäätmete tekke vältimise kava alusel regulaarselt. EL tasemel jätkub jäätmete raamdirektiivi väljatöötamine, millega mh kehtestatakse toidujäätmete vähendamise sihttasemed.

 2024. a aprillis võeti vastu Euroopa Komisjoni ja Parlamendi direktiivide ehk nn hommikusöögidirektiivide muudatus, millega muudetakse mooside, mee, mahlade ning piimapulbrite ning kondenspiimade direktiives nõudeid. Olulisematest muudatustest võib välja tuua meesegude päritolu märgistamise, uue mahla liigi „vähendatud suhkruisaldusega mahl“ lisandumine ning moosides puuvilja/marja sisalduse tõstmine. Nende läbivaatamine oli ettenähtud strateegias „Talust taldrikule“, eesmärgiga võtta neis arvesse kestlikkust. 2025. aastal alustame ettevalmistusega nende direktiivide ülevõtmiseks riigisisestesse õigusaktidesse. Lisaks vajavad ülevaatamist riigisisese toidugrupi nõuded.

 Toidu valdkonna õigusnormide kaasajastamine ja õiguse korrastamine, mh toiduseaduse muutmise väljatöötamiskavatsuse välja töötamine. Ülevaatamisel on valdkonna riigisiseste õigusaktide aja- ja asjakohasus, et tagada kehtivate õigusnormide eesmärgipärasus. Koostatakse vajalikud analüüsid ja analüüsist lähtuvad vajalikud tegevused viiakse ellu etapiviisiliselt vastavalt kokkulepitud ajakavale.

 Pakendamata toidu toidualase teabe esitamist reguleeriva põllumajandusministri määruse nr 24 nõuded on ülevaatamisel eesmärgiga toetada enam liikumist kestlike toidusüsteemide poole. Olulisemad muudatused hõlmavad järgmisi teemasid: annetatava toidu toidualase teabe õigusselguse tagamine; toitlustusettevõttes pakendamata toidu koostisosana kasutatud värske, jahutatud ja külmutatud liha puhul looma kasvatamise riigi esitamine; toitlustusettevõttes lahtiselt müüdava alkohoolse joogi (v.a tarbija soovil kohapeal tarbimiseks valmistatud joogi) alkoholisisalduse esitamine; jaekaubandusettevõttes (v.a toitlustusettevõttes) koostisosade loetelu ja toitumisalase teabe esitamine tarbija juuresolekuta vahetult müügiks pakendatud toidul. Määruse valmimise aeg ning teavitustegevuste ja nõuete rakenduse ettevalmistamine on planeeritud 2025. aasta algusesse. 2025. aastal jätkatakse Annetatava toidu toidualase teabe nõuete muudatustega seondult vajalik ka täpsustada Põllumajandus- ja Toiduameti juhendit „Toiduohutus annetamisel“ ning jätkata teavitustegevustega. Täiendavalt analüüsitakse toidu

koostisosana kasutatava liha päritolu esitamise laiendamise võimalust riikliku erandina pakendatud toidu puhul.

 Vabariigi Valitsuses kinnitati 2.05.2024 memorandum, millega otsiti võimalusi kasutamaks avalikus toitlustuses senisest suuremas mahus kohalikku, sh mahepõllumajanduslikku ja tervislikku toitu ning suurendada taimse toidu osakaalu. Nimetatud eesmärgi täitmiseks jätkatakse esimese etapina riigihanke kriteeriumide kehtestamise võimaluste analüüsi ning teise etapina kehtestatakse riigihangete keskkonnahoidlikkuse kriteeriumid toitlustusteenuse ja toidu valdkonnas kliimaministri määrusega. Lisaks otsustati memorandumiga, et Sotsiaalministeeriumil, Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumil ning Haridus- ja Teadusministeeriumil tuleb järgneva viie aasta jooksul alates valitsuse otsuse vastuvõtmisest viia ellu koolitoidu teekaardi tegevused.

 Alustatakse märgisüsteemi väljatöötamist (õigusliku aluse loomine, tegevuskava koostamine) Eestis, kuna EL ülese süsteemi väljatöötamine on teadmata ajaks seiskunud. Pakendi esikülje märgisüsteem (nt Nutriscore) toetab kestlike toiduvalikute edendamist ja aitab tarbijal mõista toidu toitainelist koostist ning teha tervist toetavaid valikuid. Sellise süsteemi loomine on ettenähtud PÕKA-s ning see toetab arengukavas „Eesti 2035“ seatud tervisliku toitumise eesmärgi.

 Toiduohutuse tervikteenuse raames analüüsitakse toiduga kokkupuutuvate materjalide valdkonna järelevalve korralduse tõhusust Eestis ning otsitakse parendustegevusi. Lisaks analüüsitakse toidu-, sööda- ja veterinaarjärelevalve planeerimise, toimingute läbiviimise ja tunnitase arvestamise protseduuri. Eesmärgipärase ja tulemusliku järelevalve tunnitase (toit, sööt, veterinaaria) kogumiseks tuleb meetodikat rakendada asjakohaselt ja ühetaoliselt. Tagada tuleb algandmete sisestamise, toimingute fikseerimise ning tasuarvestuse kvaliteet, kaardistamisel on parendusvõimalused.

Järelevalve

 Põllumajandus- ja Toiduamet kohandab tööjõuressurssi ja kompetentse, võttes arvesse uusi ja katmata riske ning seirete ulatuse ja mahu suurenemist (sh toidupettused, toidu reklaam, uuendtoidud, uued tehnoloogiad toiduga kokkupuutuvate materjalide valdkonnas, toidulisandid, toitumise- ja tervisealased väited, kestlikule toidusüsteemile ülemineku mõjud). Järelevalve riskipõhisuse edendamiseks arendatakse järelevalve- ja seiretulemuste analüüsi võimekust.

 PTA ja LABRIS tagavad valmisoleku lahendada operatiivselt rahvatervist ohustavaid zoonootilisi haiguspuhanguid ning teevad koostööd eriti ohtlike ja teatavate ohtlike ning esilekerkivate loomataudide kiireks diagnoosimiseks ja haigustekitajate täpsemaks iseloomustamiseks.

 PTA järelevalvesüsteemi ja – protsesside pidev arendamine. Välja arendatakse pettuste ennetamise ja tuvastamise süsteem ning võimekus kogu toidutarneahela ulatuses. 2024. a alustati toidu lisaainete ning lõhna- ja maitseainete pilootseirega (EL üleselt on kokkulepitud uuritavad ühendid) ja 2027. a algab regulaarne seire. PTA töötab välja EL seireprogrammi rakendusplaani Eestis.

 Olemasolevate riskihindamise süsteemide ülevaatamine ning ajakohastamine lähtuvalt uutest toiduohutuse riskidest ning arvestades käitleja poolt vabatahtlikult rakendatud kvaliteedisüsteemi tulemusi. Valmisoleku loomine riskihindamise süsteemi üleviimiseks uude IT-süsteemi.

 Arendatakse uuele platvormile PTA ühtset infosüsteemi, millele luuakse planeerimise ja riskihindamismoodul ning liidestused teiste ametite andmebaasidega. Rahastus on planeeritud SF vahenditest 2025-2026. Uuele platvormile rajatav infosüsteem võimaldab asutuse üleselt andmekvaliteeti parandada ja analüüsivõimekust, sh ennetustööd ja riskihindamist tõhustada.

Järelevalvesüsteemi toetav laborisüsteem

 Teenusepakkujate leidmine mõnest teisest ELi liikmesriigist referentvaldkondades, kus Eestis puudub selleks praegu sobiv labor või siseriiklik laboriteenuse välja arendamine ei ole otstarbekas.

 Labori seadmepargi kaasaegsena hoidmine ning labori võimekuse tõstmine, et vähendada välislaborite teenuste kasutamise osakaalu vastavalt kokkulepetele. Eestis on vaja taastada labori võimekus esmajärjekorras loomset päritolu toidus ja suure rasvasisaldusega tooraines esinevate pestitsiidide jääkide analüüsimiseks ning pestitsiidide jääkide analüüsimine loomsest toidust üksiku jäägi meetodil.

 Toiduohutuse tervikteenuse raames on ülevaatamisel referentlaboriga seotud protsessid ning samuti analüüsitakse senist volitatud laborite volitamissüsteemi toimimist ning kavandatakse täiendavaid meetmeid laborite (tervik)süsteemi paremaks toimimiseks, sh lepatakse kokku laboriteenuse arengusuunad valdkonnas.

Teadlikkuse tõstmine

 Euroopa Toiduohutusameti (EFSA) rahastuse toel jätkub riskihindamise valdkonnaga seonduva teema koordineeritud kommunikatsiooni arendamine, kaasates riskihindajaid ja riskijuhte Eestis ja naaberriikides, et tagada avalikkuse parem teavitamine toiduohutuse valdkonna riskidest ja teaduspõhistest meetmetest nende riskide vähendamisel. Toiduohutusealasteks teavitustegevusteks kasutatakse erinevaid kanaleid, mis valitakse lähtuvalt sihtgrupist, kelleni soovitakse jõuda, sh maablogi, sotsiaalmeedia, televisioon, raadio. 2025. aastal jätkatakse EFSA toiduohutuse kampaanias #Safe2Eat osalemist. Tarbija teadlikkust toiduohutusest hinnati 2023. aastal ning uuring andis hea sisendi järgnevat aastate teavitustegevuste planeerimiseks. Järgmine hindamine toimub 2027. aastal.

 Teadmussiirde programmi raames (põllumajanduse, toidu ja maamajanduse programm) viiakse läbi kuni 2025. aasta juuni lõpuni toidu käitlejatele toiduohutuse alaseid teabepäevi, koolitusi, konverentse ning koostatakse infomaterjale. Nimetatud teadmussiirde tegevuste koordineerimiseks võtab üle Maaelu Teamuskeskuse loodud AKIS kompetentsikeskus. Selleks, et toimuks sujuv üleminek AKIS teadmussiirde tegevustele valmistatakse ette ja lepatakse osapooltega kokku teadmussiirde teenuste uus korraldus ja juhtimismehhanismid. Samal ajal tagatakse ka programmist katmata, kuid sihtrühmale oluliste tegevuste elluviimine (näiteks e-õppe ettevalmistamine toiduohutuse ABC teemal).

 Toiduohutuse ABC teemalise e-õppe ettevalmistamine, piloteerimine, vajadusel laiendamine. 2025. aastaks luuakse AKIS kompetentsikeskuses e-õppe tehnilised lahendused ning arendustega samaaegselt toimub toiduohutuse alase koolituse sisuloome. Toiduohutuse e-õppe näol luuakse täiendav süsteemne teadlikkuse tõstmise kanal alustavale ettevõtjale, millega eelkõige selgitatakse peamisi toiduohutuse põhimõtteid ja nõudeid, mida on vaja teada enne toidukäitlemisega alustamist.

 PTA tõstab tarbijate ja käitlejate teadlikkust toiduohutusest avalikustades süstemaatiliselt järelevalvetulemusi (nt RASFF teated; järelevalve proovide tulemused).

 Jätkatakse SA Maaelumuuseumid II ja III kooliastmele suunatud õppeprogrammiga „Toidu eluring“, milles õpitakse hindama inimtegevuse mõju looduskeskkonnale, lahatakse toiduraiskamise tekkepõhjuseid ning leitakse toidujäätmete probleemile lahendusi, ning haridusprogrammiga tervist toetava toitumise teemal. Koostöös KLIMI ja SoMiga töötatakse välja toidu raiskamise vähendamise teemalised õppematerjalid haridusasutustele õppetegevuses kasutamiseks arvestades erinevaid vanuseastmeid.

Teaduspõhisus

 Toiduohutusega seotud meetmed peavad tuginema teadusliku riskihindamise tulemustele. LABRIS riskihindamise osakonna roll on tagada toiduohutuse valdkonnas riskide hindamine, toiduahela riskidest teavitamine ja teadusnõu andmine ReMile ning PTAle. LABRIS riskihinnangute projektid ja ajakava lepatakse kokku iga-aastaselt. Täiendavalt tellime rakendusuuringuid, töösolevad teemad loetletud järgnevalt.

2025. a alustakse uuringuga „Biomonitoringu läbiviimine põlevkivi sektoriga kokku puutuva elanikkonna seas (töötajad ja elanikud), teine etapp – biomonitoringu läbiviimine“, mis sisaldab endas ka pestitsiidide jääkide biomonitoringut. Uuringu teostamise ajaks on planeeritud 36 kuud lepingu sõlmimise ajast arvates. Uuringu tellijateks on SOM ja REM.

2023. aastal alustati uuringuga „Teatud mükotoksiinid toidus ja söödas“. Töö raames määratakse erinevate elanikkonnarühmade riskitase (saadavushinnang) ning riskitase tundlikele loomaliikidele. Lisaks hinnatakse kliimamuutuste mõju teatud mükotoksiinide sisaldusele Eestis kasvatatud toidu ja sööda teraviljades. Projekt lõpeb 2026. a.

2025. aastal on kavas alustada uuringuga „Teatud saasteained (dioksiinid, PCB-d, BFR-d, perfloralküülühendid) loomses toidus (piim, liha, või, munad, mesi)“, kus on eesmärgiks määrata erinevate elanikkonnarühmade riskitase (saadavushinnang). Projekti kestvuseks on planeeritud kolm aastat.

Toiduohutuse riskide hindamiseks on vajalik läbi viia Eesti rahvastikupõhine toitumisuuring. Selle pilootuuringu viib läbi Tervise Arengu Instituut 2025. a ja seda finantseerib REM. Ka edaspidi on vajalik toitumisuuringu ettevalmistustes osalemine ja vajalik on leida rahastus;

2021. aastal alustati rakendusuringuga mee Eesti (geograafilise) päritolu tõendamiseks täiendava viisi loomiseks. Võimalus määrata laboris analüütiliselt mee Eesti päritolu avaldab positiivset mõju ausale konkurentsile meeturul, sealjuures võimaldab see tõhusamalt võidelda mee võltsimisega. Meetodi loomise tähtaeg on eeldatavasti 2025. aasta sügis.

2023. aastast osaleme EFSA rahastatud nn rätsepatöö projektides, mis on lühikeses ja keskpikas perspektiivis kasulikud ELi toiduohutuse süsteemile, toetavad pikaajaliste partnerluste loomist ja valmisolekut riskihindamistegevusteks tulevikus. Projektide ettepanekuid saavad esitada nii EFSA kui liikmesriigid lähtuvalt oma strateegilistest eesmärkidest ja prioriteetidest. Projekti tegevustesse on kaasatud asjakohased ReM haldusala asutused. 2024. aastal alustasime järgmiste projektidega: "Andmete kaardistamine liikmesriigis"; „Riskihindamistegevuste ühise planeerimise ja partnerluste tekke soodustamine“ ; „Liikmesriigi kommunikatsioonikoordinaatorid“. Kavas on projektides osalemist jätkata ka järgnevatel aastatel.

2025. aasta lõpuks analüüsib ReM toitlustusteenuse ja toidu avalikes hangetes võimalike keskkonnahoidlikkuse kriteeriumite kehtestamise võimalusi.

Oodatavad tulemused:

Tarbija tervis ja huvid on kaitstud kõrgel tasemel. Toiduohutuse baromeetri näit, mis mõõdab üldist toiduohutuse olukorda Eestis aastapõhiselt ja võrrelduna eelmisesse aastasse, on vähemalt 100 ja tarbija teadlikkus toiduohutusest kasvab.

5.6 Programmi tegevus – Mahepõllumajanduse poliitika kujundamine ja rakendamine

Eesmärk	Eestis toodetud ja tarbitav toit on ohutu ning tarbija teadlikkus toiduohutusest on kõrge ja tehtud valikud on tervist toetavad				
	Tegelik tase	Sihttase			
Möödik	2023	2025	2026	2027	2028

Tunnustatud ettevõtete arv	2428	2400	2400	2400	2400
Tarbijate osakaal, kes tarbivad mahetoitu regulaarselt (vähemalt kord nädalas), %	9% (2022)	15	15	16	16

Väljakutsed, tegevused ja oodatavad tulemused

Väljakutsed:

 Vaatamata mahetoodete populaarsusele tarbijate seas on takistuseks mahetöötlemise ja turuarenduse mahajäämus, millest tulenevalt tuleb edaspidi keskenduda rohkem töötlemis- ja turustuskeemide arendamisele.

 Mahepõllumajandussektori varasemate aastate kiire areng on toonud kaasa järelevalve kasvu PTAle. Siiani on suudetud tagada Eesti mahetoodete usaldusväärus nii kohalikul turul kui ka välismaal. Eesti mahetoodete usaldusvääruse aitab ka tulevikus tagada senisest tõhusam järelevalve.

 Eesti mahetoodete eksport vähenes 2023. aastal võrreldes 2022. aastaga. Ekspordimahu langust mõjutasid eelkõige 2023. aasta põllumajanduskultuuride madal hind ning ilmastikuoludest tingitud väiksem saagikus. Kokku eksporditi Eesti Konjunkturiinstituudi (EKI) hinnangul 2023. aastal mahetooteid ligikaudu 33 miljoni euro väärtuses. Kõige rohkem, ligi 12 miljoni euro väärtuses eksporditi teravilja. „Mahepõllumajanduse edendamise tegevuskava 2023-2030“ eesmärk on mahetoodete ekspordikäibe kasv 80 miljoni euroni 2030. aastaks.

 Mahepõllumajandusmaa ja mahepõllumajandusettevõtete arv on hakanud vähenema. Eestis oli 2023. aastal 227 741 ha mahepõllumajandusmaad, mis moodustab kogu Eesti põllumajandusmaast ligikaudu 23%. Võrreldes aasta varasemaga vähenes mahepõllumajandusmaa 6131 hektari võrra ehk 2,6%. Mahetootmisega tegelevaid põllumajandusettevõtteid oli 2023. aastal 1968, võrreldes eelmise aastaga vähenes nende arv 78 võrra ehk 3,8%. Samas on mahepõllumajandusettevõttes aastatega järjest suuremaks kasvanud – 2023. aastal oli keskmises mahepõllumajandusettevõttes ligikaudu 116 ha mahepõllumajandusmaad.

Tegevused:

 Mahepõllumajanduse register liidestatakse põllumajandusloomade registri ning põllumajandustoetuste ja põllumassiivide registriga, et luua kvaliteetne mahepõllumajandusloomade ja mahepõllumajandusmaade andmestik, kus põllumajandusloomade ning põllumassiividega seotud alusandmestik on täiendatud mahetunnustamisega seotud andmetega.

 Alates 2022. aastast toetatakse haridusasutustes mahetoidu pakkumist. Toetuse peamised eesmärgid on mahepõllumajandusliku toidu kõrgema hinnaga seotud lisakulude hüvitamine haridusasutuste pidajatele, toidutootmise kestlikkusele kaasa aitamine, laste teadlikkuse suurendamine mahepõllumajandussektorist ja keskkonnahoiust ning mahetoidu tarbimise ja seeläbi ka turunõudluse suurendamine. Toetus on suunatud lasteaedadele ja üldhariduskoolidele üle Eesti. Mahetooraine kasutamist kompenseeritakse koolidele ja lasteaedadele, kus kasutatakse lastele toidu valmistamiseks igas kuus vähemalt 20% mahepõllumajanduslikke koostisosi ja kelle toitlustaja on sellest teavitanud PTAd. Toetus on suurendanud haridusasutuste huvi mahetoidu pakkumise vastu. Kui 2021/2022. õppeaastal pakuti mahetoitu 45 haridusasutuses, siis 2023. aasta lõpus pakuti mahetoitu juba 153 haridusasutuses (ligikaudu 20% Eesti lasteaia- ja koolilastest). „Eesti mahepõllumajanduse tegevuskava aastateks 2023-2030“ eesmärk on

2030. aastaks jõuda tasemele, kus vähemalt 50%-le Eesti lasteaialastest ja üldhariduskoolide õpilastest pakutakse mahetoitu.

Isikud (füüsilised või juriidilised), kes soovivad tegeleda mahepõllumajandusliku tootmisega, peavad olema tunnustatud ja kantud mahepõllumajanduse registrisse. Kontrollide tehakse vähemalt kord aastas. 10% ulatuses kontrollitakse tootjaid teistkordselt. 5% tootjate ettevõtetes võetakse proove ja analüüsitakse neid, et tuvastada võimalikku mahepõllumajanduslikus tootmises lubamatute toodete kasutamist.

Mahepõllumajanduse arendamiseks on vajalik tagada mahepõllumajanduse nõuandeteenus kõikides valdkondades (mahepõllumajanduslik taime- ja loomakasvatus, mahemesindus, mahetöötlemine ja -toitlustamine). Mahepõllumajanduse konsulentide arvu suurendamiseks on vaja olemasolevaid konsulente koolitada, neid ühtses infovoos hoida ning luua nõustajatele asjakohane mentorluse süsteem.

Mahepõllumajanduse arendamisel on oluline korraldada pikaajalisi mahepõllumajanduse kompleksuuringuid vastavalt sektori vajadustele. Lisaks on oluline teha lühema ja perioodilisi uuringuid, mis sisaldaksid valdkonnapõhiste vajaduste, sh vähem arenenud sektorite, nagu köögivilja- ja linnukasvatus, piimakarjakasvatus ja vesiviljelus, uurimist.

Mahetoodete ekspordi edendamist käsitleva Eesti mahepõllumajanduse edendamise tegevuskava 2023–2030 III samba eesmärk on Eesti mahetoodete tuntuse ja usaldusvääruse tõstmine ning kõrgema lisandväärtusega toodete ekspordi edendamine. Selleks, et hinnata eesmärgi täitmist ning vajadusel võtta kasutusele vajalikud abinõud eesmärgi täitmise soodustamiseks, on sõlmitud Eesti Konjunktuuriinstituudiga leping, mille raames selgitatakse välja eksporditud ja teistesse Euroopa Liidu riikidesse turustatud mahetoodete kogus ja rahaline väärtus tootegruppide lõikes ning olulisemad eksporditurud.

Järelevalve

Järelevalve ühetaolisuse parandamiseks on välja töötamisel meetmete kataloog, mille eesmärk on mahepõllumajanduse nõuete rikkumise tuvastamisel ühetaoline ja mõjus meetmete rakendamine, et nõuetele mittevastav tegevus ei jätkuks.

2025. a on kavas ärianalüüs võimaluste ja vajaduste väljaselgitamiseks mahepõllumajanduse järelevalves PRIA pinnaseire süsteemi ja fotoäpi IVA kasutuselevõtuks. Pinnaseire süsteemi ja fotoäpi rakendamine võimaldab kasvatatavate põllumajanduskultuuride tuvastamist kohapealset kontrolli tegemata, samuti aitavad need süsteemid kaasa ka võimalike nõuete rikkumiste tuvastamisele. Süsteemide kasutuselevõtt toob ka ajalast kokkuhoidu nii PTAle kui ka mahetootjatele.

Oodatav tulemus:

Vähemalt 15% tarbijatest eelistab osta mahetoitu, tunnustatud ettevõtete arv on 2400.

6. Programmi juhtimiskorraldus

Toiduohutuse programmi juhib toiduohutuse asekanstler. Programmijuhi ülesanne on programmi koostamise ja uuendamise eestvedamine, elluviimise ja seire koordineerimine. Valdonna eest vastutav minister kinnitab programmi pärast riigieelarve vastuvõtmist Riigikogus. Iga lõppenud aasta kohta koostatakse programmi tulemusaruanne, mis on sisendiks tulemusvaldkonna „Põllumajandus ja kalandus“ tulemusaruandesse.

Programm on arengukavas „Põllumajanduse ja kalanduse valdkonna arengukava aastani 2030“ seatud eesmärkide rakendamiseks vajalikke meetmeid ja tegevusi kirjeldav dokument. Programm viib ellu arengukava „Põllumajanduse ja kalanduse valdkonna arengukava aastani 2030“ 1., 2., 3., 4. ja 5. tegevussuundade eesmärged.

PõKa 2030 VISIOON:

Eesti toit on hinnatud ja maal on hea elada

ÜLDEESMÄRK

Eesti toit on eelistatud, keskkond ja elurikkus on hoitud, toidusektori ettevõtted on edukad ning maa- ja rannakogukonnad on elujõulised

ALAEESMÄRK

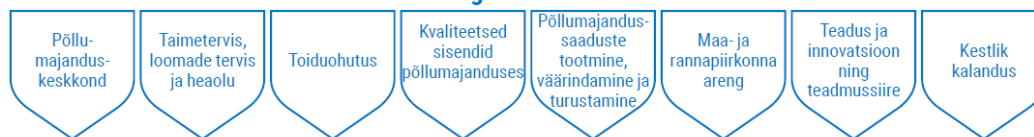
Tark ja kestlik põllumajandus, toidutootmine ja maaelu ning ohutu toit ja hoitud keskkond

ALAEESMÄRK

Kestlik kalandus, mis tagab kalandusvaldkonna konkurentsivõime ja kalavarude jätkusuutliku majandamise

Tegevussuunad

Horizontaalsed arendusteemad

Biomajandus, eksport, keskkond ja maapiirkonna terviklik areng,

samuti võrdsed võimalused ja hea riigivalitsemine, sh: teadmispõhine kaasav poliitika- ja õigusloome, sihtrühmade teadlikkuse tõstmine, kvaliteetsete avalike teenuste osutamine, tõhus riskijuhtimine ning IT-haldus ja terviklikud järelvalve süsteemid (sh strateegiliste riskide hindamine, toiduohutus, selge vastutus jm).

LISA 1. Programmi teenuste kirjeldus

Programmi tegevus – Taimekaitse ja väetiste poliitika kujundamine ja rakendamine

Programmi tegevuse oodatavat tulemust aitavad saavutada Regionaal- ja Põllumajandusministeerium (ReM), PTA ja METK oma teenuste kaudu. Väetiste ja taimekaitsevahendite ohutus inimesele ja keskkonnale tagatakse ReM taimekaitse- ja väetiste turustamise poliitika kujundamisega. PTA teostab taimekaitse ja väetiste turustamise ja kasutamise valdkonnas järelevalvet. METK panustab valdkonda teadustegevustega, analüüsides maakasutuse keskkonnamõju, viies läbi taimekaitse ja taimekasvatuse uuringuid ning hinnates taimekaitsevahendite tõhusust. METK teeb laboratoorseid analüüse (mullaproovid, taimekaitsevahendid, väetised jm) ning panustab ka teadmussiirde ja innovatsiooniteenustega.

Programmi tegevus – Tõuaretuse poliitika kujundamine ja rakendamine,

Põllumajanduses mitmekesise tootmise võimaldamiseks kujundab ReM poliitikat põllumajandusloomade aretuse ja loomageneetiliste ressursside säilitamise valdkondades. PTA teostab järelevalvet aretuse üle. PRIA kaudu makstakse ohustatud tõugu looma pidamise toetust ning põllumajandusloomade aretustoetust.

Programmi tegevus – Sordiaretuse ja paljundusmaterjali poliitika kujundamine ja rakendamine

Põllumajanduses mitmekesise tootmise võimaldamiseks kujundab ReM poliitikat sordiaretuse ja taimse paljundusmaterjali valdkondades.

PTA tegeleb seemnete ja seemnekartuli sertifitseerimise ja turustamise nõuetele vastavuse kontrollidega, sordi registreerimise ja -kaitsega ning paljundusmaterjali ja erinevate taimede turustamise nõuetele vastavuse kontrollidega. Olulisemad teenused METK poolt on põllumajanduskultuuride sordiaretus, seemnete kvaliteedi määramine, seemnepartiide järelkontrolli põldkatsete, sordi registreerimiskatsete ja sordi võrdluskatsete (majanduskatsete) läbiviimine ning geneetilise ressursi kogumine ja säilitamine. METK panustab valdkondadesse teadmussiirde ja innovatsiooni teenustega. PRIA kaudu makstakse kohalikku sorti taimede kasvatamise toetust ning sertifitseeritud seemnekartuli tootmise toetust.

Programmi tegevus – Looma- ja taimetervise poliitika kujundamine ja rakendamine

Programmi tegevuse oodatavat tulemust aitavad saavutada ReM, PTA, PRIA, LABRIS ja METK oma teenuste kaudu. Hea taimetervise ja loomade tervise alane olukord ning kõrge loomade heaolu tagatakse ReM taimetervise, söödaohutuse, loomatervise ja loomade heaolu poliitika kujundamisega.

PTA teostab järelevalvet taimetervise, söödaohutuse, loomade pidamise ja heaolu, kõrvalsaaduste käitlemise ja puidutöötlemisettevõtete üle. PTA teostab looma- ja taimetervise alase väljaveo ja sisseveo kontrolli.

PRIA kaudu makstakse loomade heaolu, karjatervise kõrgemate majandamisnõuete ning loomataudide kontrolliprogrammi alase koostöö toetust. Ohtliku taimekahjustaja puhangu korral on võimalik anda toetust ohtliku taimekahjustaja kartuli ringmädaniku või viljapuu-bakterpõletiku tõrjeabinõude rakendamise eest.

METK uurib taimekahjustajaid ja teeb kahjustajate seiret, teeb taimse materjali ja sööda laborianalüüse ning taimekahjustajate määramise analüüse. LABRIS teeb laboriuuringuid ja annab riskihinnanguid loomatervise ja söödaohutuse valdkonnas.

Programmi tegevus – Toiduohutuse poliitika kujundamine ja rakendamine

Toiduohutuse eesmärged aitavad saavutada oma teenuste kaudu ReM toiduohutuse poliitika kujundamisega, PTA toiduohutuse järelevalvet (sh väljaveo ja sisseveo kontroll) ja haiguspuhanguteks valmisoleku tagamisega ning LABRIS toidu ja alkoholi laboratoorse kontrolli, toiduvaldkonna referentvolituste täitmise ja toiduohutuse valdkonna riskihindamisega. METK panustab teadmussiirde ja innovatsiooni teenustega.

Programmi tegevus – Mahepõllumajanduse poliitika kujundamine ja korraldamine

Mahepõllumajanduse eesmärged aitavad saavutada oma teenuste kaudu ReM poliitika kujundamine, mida rakendatakse PRIA (toetuste rakendamine), PTA (järelevalvet) teenuste kaudu.

Mahepõllumajanduse konkurentsivõime tõstmiseks ning mahepõllumajanduses tunnustatud ettevõtjate arvu säilitamiseks rakendatakse mahepõllumajanduse toetusi: mahepõllumajanduse ökokava, loomade heaolu toetus mahepõllumajandusloomadele, haridusasutustes mahetoidu pakkumise toetus.

PTA põhitegevuseks on mahepõllumajanduslike ettevõtete tunnustamine ning riikliku järelevalve korraldamine. METK panustab teadmussiirde ja innovatsiooni teenustega.

LISA 2. Teenuste rahastamiskava

Toiduohutuse programm	2025	2026	2027	2028
Looma- ja taimetervisse poliitika kujundamine ja rakendamine	-26 761 341	-26 689 010	-24 849 970	-24 852 273
Loomade heaolu järelevalve	-884 640	-883 751	-883 247	-883 247
Loomade heaolu poliitika kujundamine	-836 932	-516 487	-453 754	-454 486
Loomade pidamise ja kõrvalsaaduste käitlemise järelevalve	-1 227 563	-1 226 245	-1 225 497	-1 225 497
Loomahaiguste laboratoorne diagnoosimine	-593 133	-593 133	-593 133	-593 133
Loomahaiguste referentvolitused ja valmisolek	-551 362	-485 222	-445 066	-445 066
Loomaheaolu toetuste andmine	-6 251 465	-6 284 067	-6 324 171	-6 324 171
Loomataudide leviku riski haldamine	-4 306 709	-4 306 158	-4 299 101	-4 299 101
Loomatervisse poliitika kujundamine	-1 641 530	-1 418 386	-1 366 122	-1 366 785
Loomatervisse toetuste andmine	-4 945 424	-5 855 795	-4 215 889	-4 215 889
Loomatervisse valdkonna riskihindamine	-172 266	-175 424	-142 569	-142 569
Põllumajandusloomade registri andmete haldamine	-889 306	-845 063	-845 397	-845 397
Puidutöötlemisettevõtete järelevalve	-220 293	-215 047	-214 972	-214 972
Sööda käitlemise järelevalve	-302 261	-300 256	-300 108	-300 108
Sööda ohutuse riskide haldamine	-102 270	-100 477	-100 449	-100 449
Söödaohutuse poliitika kujundamine	-287 777	-194 534	-173 656	-174 049
Söödaohutuse uuringud	-531 186	-416 023	-416 023	-416 023
Taimede ja taimsete saaduste väljaveo kontroll	-213 551	-208 302	-208 226	-208 226
Taimakahjustajate laboratoorne määramine	-289 437	-266 302	-266 302	-266 302
Taimakahjustajate riski haldamine teenus	-513 965	-508 474	-508 261	-508 261
Taimetervisse järelevalve	-916 796	-910 644	-910 054	-910 054
Taimetervisse poliitika kujundamine	-345 589	-242 032	-221 188	-221 703
Taimse paljundusmaterjali kontroll	-249 282	-248 991	-248 826	-248 826
Teadus ja innovatsioon (Taimetervis)	-9 484	-9 484	-9 484	-9 484

Väljaveo sertifikaadid loomadele ja kõrvalsaadustele	-317 974	-317 606	-317 398	-317 398
Veterinaararstide järelevalve	-161 147	-161 104	-161 080	-161 080
Mahepõllumajanduse poliitika kujundamine ja rakendamine	-27 941 295	-29 159 387	-30 343 917	-30 344 336
Mahepõllumajanduse järelevalve	-1 494 279	-1 492 654	-1 491 731	-1 491 731
Mahepõllumajanduse poliitika kujundamine	-309 104	-159 233	-54 423	-54 841
Mahepõllumajanduse toetuste andmine	-26 137 911	-27 507 501	-28 797 763	-28 797 763
Sordiaretuse ja paljundusmaterjali poliitika kujundamine	-11 551 684	-10 634 363	-10 474 309	-10 477 944
Algseemnekasvatus	-516 315	-507 359	-507 359	-507 359
Geneetilised ressursid	-343 998	-279 346	-279 346	-279 346
Põldkatsete läbiviimine	-1 709 675	-1 609 371	-1 609 371	-1 609 371
Põllumajanduskultuuride sordiaretus	-3 967 964	-3 634 451	-3 634 451	-3 634 451
Seemne sertifitseerimine	-237 430	-235 496	-235 412	-235 412
Seemne turustamise järelevalve	-167 024	-165 130	-165 068	-165 068
Seemnekartuli sertifitseerimine	-167 197	-162 009	-161 968	-161 968
Seemnete kvaliteedi määramine	-730 161	-670 646	-670 646	-670 646
Sertifitseeritud seemnekasvatus	-1 787 386	-1 762 144	-1 762 144	-1 762 144
Sordi registreerimine ja kaitse	-295 836	-295 723	-295 659	-295 659
Sordiaretuse ja taimse paljundusmaterjali poliitika kujundamine	-1 141 168	-903 617	-743 815	-747 450
Teadus ja innovatsioon (Sort)	-487 529	-409 071	-409 071	-409 071
Taimekaitse ja väetiste poliitika kujundamine ja rakendamine	-2 928 849	-2 152 051	-2 141 014	-2 142 076
Taimekaitse teadus ja innovatsioon	-1 109 539	-412 856	-412 856	-412 856
Taimekaitse valdkonna kujundamine	-373 422	-294 229	-283 909	-284 689
Taimekaitsevahendi toimeaine hindamine	-266 606	-266 352	-266 208	-266 208
Taimekaitsevahendi turule lubamine	-428 758	-428 324	-428 078	-428 078
Taimekaitsevahendite järelevalve	-541 429	-540 866	-540 547	-540 547
Väetiste turustamise järelevalve	-114 632	-114 252	-114 178	-114 178

Väetiste valdkonna kujundamine	-94 463	-95 171	-95 238	-95 521
Toiduohutuse poliitika kujundamine ja rakendamine	-13 253 856	-12 992 814	-12 978 778	-12 981 435
Toidu ja alkoholi laboratoorne kontroll	-2 056 683	-2 056 683	-2 056 683	-2 056 683
Toidu ohutuse riskide haldamine	-1 683 918	-1 683 532	-1 683 317	-1 683 317
Toidu väljaveo sertifikaadid	-258 451	-258 148	-257 976	-257 976
Toiduohutuse järelevalve	-6 855 755	-6 848 675	-6 844 666	-6 844 666
Toiduohutuse poliitika kujundamine	-1 576 877	-1 453 604	-1 443 964	-1 446 621
Toiduohutuse valdkonna riskihindamine	-374 290	-374 290	-374 290	-374 290
Toiduvaldkonna referentvolitused ja valmisolek	-447 883	-317 883	-317 883	-317 883
Tõuaretuse poliitika kujundamine ja rakendamine	-3 346 101	-3 328 179	-3 317 726	-3 318 235
Aretuse järelevalve	-213 993	-213 805	-213 698	-213 698
Aretustoetuste andmine	-2 945 158	-2 939 927	-2 939 976	-2 939 976
Põllumajandusloomade aretuse poliitika kujundamine	-186 951	-174 447	-164 052	-164 561
Kokku	-85 783 126	-84 955 804	-84 105 714	-84 116 299